

Η ΘΕΟΔΩΡΑ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΞΕΝΟΙΣ

Εἰς τῶν παρ' ἡμῖν ἐπιφανεστάτων λογίων ἀνδρῶν, ἀείποτε πολυτίμως παρασχῶν τὴν δεδοκιμασμένην αὐτοῦ συνεργασίαν εἰς τὴν *Ποικίλην Στοά*, ἔπεμψεν ἡμῖν τὸ κατωτέρω δημοσιεύμενον ἄρθρον, ἐν τῷ ὁποίῳ πᾶν ἀξιολόγως δι' ἰδίας φιλοπονίας συνεπλήρωσε πᾶν ὅ,τι ὤρατον ἐγράφη περὶ τοῦ λαμπροτάτου ἔργου τῆς Θεοδώρας τοῦ διακεκριμένου ἡμῶν φίλου καὶ γνωστοῦ λογίου κ. Κλέωνος Ραγκαβῆ. Ἡ διατριβὴ αὕτη, κομμοῦσα τὸν ἔδωμον τόμον τοῦ ἡμετέρου ἔργου, πεποίθαμεν ὅτι θὰ τύχῃ πλήρους τῆς ἐπιδοκιμασίας καὶ ἐκτιμῆσεως τοῦ μετ' ἐνθουσιασμοῦ παρακολουθοῦντος τὴν ἡμετέραν ἐργασίαν ἐκλεκτοῦ κόσμου, διότι ὡς ἐκ τῆς καταλλήλου αὐτῆς παρασκευῆς, ἀπετέλεσεν ἐν ἴδιον τρόπον τινὰ ἐράσμιον Λεύκωμα, ἐξ ἐξόχου γνώμων καὶ κρίσεων περὶ φιλολογίας καὶ γλώσσης, ὧν ἄλλως ποτε ἴσως δὲν ἔβλεπε τὴν δημοσιεύσιν τὸ ἐλληνικὸν Κοινόν. Ἐνάστη ἰδέα καὶ σκέψις, εἰ-
 ναι ἐν μικρὸν ἕξοχον ἀρθρίδιόν, καὶ εἰς μικρὸς μαργαρίτης.

Οὗτοι καὶ δημοσίᾳ ἐκφράζομεν τὰς εὐγνωμοσύνας ἡμῶν εἰς τὸν διαποσπῆ ἡμῶν συνεργάτην, τὸν μετὰ τόσῃς προθυμίας ἀπανθίσαντα ὅ,τι ὤρατον ἐγράφη ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἔργου τοῦ προσφιλούς συγγραφέως τοῦ *Παραβάτου* καὶ τοῦ *Ἡρακλείου* κ.Κ. Ραγκαβῆ. Ἐνομιάσαμεν δὲ κατάλληλον τὴν περιστάσιν, ὅπως ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ κατωτέρω ἐξαιρέτου τούτου ἄρθρου, ὅπερ ἀκριβῶς εἰκονίζει τὴν ἀξίαν τοῦ κ. Κ. Ραγκαβῆ, γνωρίσωμεν ἔτι μᾶλλον εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον τὸν συγγραφέα τῶσων πολυτίμων ἔργων, παραθέτοντες εἰς τὸν παρόντα τόμον ἐπιτυγεστάτην αὐτοῦ *Εἰκόνα*, χαραχθεῖσαν ἐπὶ τῇ βάσει τελευταίου φωτογραφικοῦ ἀντιτύπου.

ΑΟΣΟΥΤΟΝ βαθεῖαν αἰσθησιν ἐνεποίησεν, οὐ μόνον παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ξένοις, ἡ ΘΕΟΔΩΡΑ, τὸ περιθρύλλητον τοῦτο τοῦ κ. ΚΛΕΩΝΟΣ ΡΑΓΚΑΒΗ σύγγραμμα, ὥστε δικαίως ἐθεωρήθη αὕτη, καὶ ὑπὸ γενικωτέραν ἔποψιν, ὡς εὐφρόσυνον σύμπτωμα, μαρτυροῦν ὅτι, ἐφ' ὅσον βελτιοῦνται καὶ μεταρσιοῦνται τὰ προϊόντα τῆς νεορᾶς ἡμῶν φιλολογίας, ἐπὶ τοσοῦτον εὐρύνεται καὶ ὁ κύκλος τῶν κατ' ἀξίαν ἐκτιμῶντων αὐτά. Ὅπως δὲ καταστῆ καταφανεσττέρα ἡ παρήγορος αὕτη ἀλήθεια, παρατίθεμεν ὧδε εἰς τὰς κομψὰς σελίδας τοῦ παρόντος ἔργου

κρίτου ἡμερολογίου, σύντομον σκιαγραφίαν τῶν περὶ Θεοδώρας ἀνακωνοθέντων ὑπὸ τῶν κρατίστων. Ἐκ τε τῶν ἐγχωρίων καὶ τῶν θύραθεν κριτῶν ὡς καὶ πολλῶν ἐτέρων ἐν ἰδίῳι γραμμασι ἢ κρίσει πρὸς συναδέλφους διαπρεπεῖς.

Ὁ δεινὸς Ἑλληνιστὴς *Aegouctos Bollg* ἐπεμφεν ὡς δῶρον τοῦ νέου ἔτους εἰς εὐγενῆ τοῦ Βερολίνου Δέσποιναν, μεγάλως εἰς τὰ τῆς φιλολογίας ἐνδιαφερομένην, ἔμμετρον γερμανικὴν μετάφρασιν τῆς περιπαθοῦς *σκηνης τοῦ κήπου* ἐκ τῆς Θεοδώρας, ἐν ἧ, ὡς γνωστὸν, μετ' ἄκρας καλλιτεχνικῆς δεξιότητος ἐνυφαίνεται ὁ μῦθος τῆς *Ψυχῆς καὶ τοῦ Ἐρωτος* συνώδευσε δὲ τὴν προσφορὰν ταύτην διὰ τῆς ἐξῆς ἐπιστολῆς.

— «Πέποιθα ὅτι ὄψεσθε χαίρουσα πῶς ἐν τισιν οἰκογενεῖαις ἡ μεγαλοφυῖα ἀποβαίνει κληρονομικὴ, καὶ πῶς σπεύδει εἰς τὰ ἔχνη τοῦ περιβλέπτου πατρὸς ὁ υἱὸς, πεπρωικισμένος διὰ τῆς ἐξόχως παραγωγῆς ἐκείνης φαντασίας, ἥτις διαπλάττει νέους κόσμους, καὶ μετὰ κυριαρχείας ἀπροσμάχητου χειριζόμενος τὸ ὕψιστον, τὸ θεῖον τοῦ ἀνθρώπου δῶρον, τὴν γλῶσσαν.»

«Λέγω δὲ ταῦτα, καθ' ὅσον, ὅπως δεόντως ἐκτιμηθῆ ἡ Θεοδώρα, δεόν ἵνα γνῶτε ὅτι ἐγρᾶφη εἰς γλῶσσαν θαυμασίως ὠραίαν, τοσοῦτον τῇ ἀρχαίᾳ προσεγγίζουσαν, καὶ ὅμως τοσοῦτον βέουσαν, ὁμαλὴν, καὶ θελκτικῶς εὐνόητον, ὥστε ὁ ἀναγνώστης κολακεύεται τέλος ὑπὸ τῆς ιδέας ὅτι οὐδ' εἰς αὐτὸν ἤθελεν ἀποβῆ ἀδύνατον τὸ τοιοῦτον ὕφος, τὰ ἐξαπατῶν καὶ παρασύρον διὰ τῆς ἄκρας αὐτοῦ ἐξωτερικῆς φυσικότητος.»

«Τὸ ἐπαγωγὸν τοῦτο ἔργον μοὶ ἐνέπνευσε τὴν ιδέαν ἵνα, συνεχίζων προηγουμένης μου δημοσιεύσεις, καταγίνω προσεχῶς εἰς τὴν σύνταξιν πραγματείας, ἀποδεικνυούσης ὅτι ἡ νεοελληνικὴ ἐστὶν ἡ γλῶσσα ἐκείνη, ἥτις μόνη κέκληται ν' ἀντικαταστήσῃ τελεσφόρως τὴν νεαρὰν λατινικὴν, ἀναγνωριζομένη μετ' οὐ πολὺ ὡς παγκόσμιον τῶν σοφῶν ὄργανον.»

«Τῆς ἐργασίας ταύτης κατάρξομαι ἅμα ὀλίγον ἡσυχάσας, ἀλλ' ἔσται μακρὰ, καθ' ὅσον πλεῖστα ὅσα δεόν ν' ἀναγνώσω ad hoc, καὶ ποικίλας νὰ προσάξω πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ θέματος ἀποδείξεις.»

Ὁ αὐτὸς περιφανὴς ἀνὴρ ἀπηύθυνε τῷ συγγραφεῖ τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν.

— «Θεομὰς ἐκφράξω ὑμῖν ἐκ βάθους καρδίας χάριτας ἐπὶ τῇ ἀπριστολῇ τῆς περικαλλοῦς ὑμῶν Θεοδώρας. Ἐὰν τοσοῦτον ἤργησα, τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς συνηθείας μου τοῦ ἀναγινώσκειν ὀλοσχερῶς πᾶν πεμπόμενόν μοι σύγγραμμα, πρὶν ἢ ἐκφράσω περὶ αὐτοῦ γνώμην.—

ἀλλ' ὁμολογῶ ὅτι ἐν τῇ παρούσῃ περιπτώσει τοσοῦτον κατεθέλχθη καὶ παρεσύρθη, μόλις τὸ πρῶτον μέρος ἀναγνούς τοῦ ὠραίου ὑμῶν δράματος, ὥστε μετὰ τινος δυσχερείας ἔμεινα πιστὸς εἰς τὸν κανόνα, μὴ μεταδούς ὑμῖν ἀμέσως τὰς ζῶηράς μου ἐντυπώσεις.»

«Τοσοῦτῳ δὲ μεῖζων ὑπῆρξε δι' ἐμέ ἢ ἐκ τοῦ ὑμετέρου θελκτικοῦ βιβλίου εὐχαρίστησις—ἀληθοῦς ἀριστουργήματος, εἰρήσθω ἔν παρόδῳ—τῆς τε τυπογραφικῆς καὶ τῆς βιβλιοδετικῆς τέχνης—καθόσον προσφάτως εἶχον ἀναγνώσει καὶ αὐθις εἰς τὰς ἀρίστας *Μελέτας καὶ Λόγους* τοῦ κ. Καλλιγᾶ τὰς δύο αὐτοῦ πραγματείας *Περὶ τοῦ τυπικοῦ τῆς Βυζαντίου Αὐλῆς καὶ Περὶ τῆς στάσεως τοῦ Νίκα*, καὶ διετέλουν ἐπομένως ἐντελῶς ἐνήμερος τῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς, ἧς μεγαλογραφία τυγχάνει τὸ ὑμέτερον δρᾶμα.»

«Συμμερίζομαι ὀλοσχερῶς τὴν ὑμετέραν γνώμην ὅτι μόνον εἰς Ἑλληνα συγγραφέα δέδοται ἡ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διὰ τῶν γηνησίων χρωμάτων παράστασις. Εἰς οὐδένα ξένον ἀποβήσεται ποτε δυνατῆ, κατὰ τὴν ἐμὴν ἰδέαν, ἡ ἐντελής κατ'ἀληψίς τῶν ἀπείρων ἐκείνων γλωσσικῶν τε καὶ ἱστορικῶν λεπτομερειῶν, αἵτινες ἀπαιτοῦνται πρὸς διαγραφὴν εἰκόνας τοσοῦτον πλήρους καὶ θελκτικῆς, ὅσον ἡ ὑμέτερα, καὶ τοῦτο διότι ὑμεῖς γράφοντες εἰς τὴν μητρικὴν γλῶσσαν περὶ ἐποχῆς ἀνηκούσης εἰς τὴν ἐθνικὴν ἱστορίαν, συναισθάνεσθε ἐν πάσῃ αὐτῶν τῇ λεπτότητι τὰς μυστηριώδεις ἐκείνας ἀποχρώσεις ἐκάστης ἐκφράσεως, αἵτινες πολλάκις ἀποβαίνουσιν ἐντελῶς ἀκκτάληπτοι διὰ τὸν ξένον. Ὁμολογῶ δὲ ὅτι ὅσον ἐξεπλάγην, τόσον καὶ κατεθέλχθη ὑπὸ τῆς ἐξαιρετικῆς καλλονῆς τοῦ ὑμετέρου ὕφους, ὅπερ, καίτοι κλασικὸν σχεδὸν κατὰ τὴν μορφήν, κέκτηται συνάμα, οὕτως ἀριστοτεχνικῶς χειριζόμενον πᾶσαν τὴν ἐλαστικότητα καὶ χάριν τῆς συγχρόνου διαλέκτου.»

«Ἐλπίζω ὅτι τὸ μέγα καὶ ὠραῖον ὑμῶν ἔργον θὰ ἐξασκήσῃ τὴν δέουσαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας, καταδεικνύον εἰς τὸ ἔθνος ὑμῶν ὅτι δὲν ἀπόκειται εἰς τὸ δημοτικὸν ἰδίωμα νὰ μεθερμηνεύσῃ τὸ πάθος τοῦ ὑψηλοῦ ἱστορικοῦ δράματος, ἵνα μὴδὲν εἶπω περὶ τῆς τραγωδίας. Οἱ ἀμφιβάλλοντες, ἄς παραβάλωσιν ἐπὶ μίαν μόνην στιγμήν τὰς προσφάτους δημῶδεις μεταφράσεις τοῦ Σαίξπηρου πρὸς τ' ἀριστουργήματα τῶν ἀρχαίων.»

«Ἐλπίζω προσέτι ὅτι, ἀφοῦ ἀπαξ ἐμυθήθητε εἰς τὰ μυστήρια τοῦ θαυμασίου τούτου ὕφους, θὰ τύχητε τῆς ἀναγκαίας σχολῆς, ὅπως ἐξακολουθήσητε πλουτίζοντες τὴν ἡμετέραν φιλολογίαν δι' ὅλης σειρᾶς

δραμάτων ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς εἰλημμένων. Συνιστῶ δὲ ὑμῖν τὴν 'Αθηναΐδα.»

«Ἐσχάτως μοι ἐπανῆλθεν εἰς τὴν μνήμην ὅτι κατὰ τὴν νεανικὴν μου ἡλικίαν παρέστην εἰς τὴν παράστασιν δράματος, ὑπὸ τὸν τίτλον Βελισάριος, ὅπερ ἔκτοτε ὀλοσχερῶς ἐξέλιπε τῆς ἡμετέρας σκηνῆς. Προβὰς εἰς ἐρεύνας, εὔρον εἰς τὸ μέγα λεξικὸν τοῦ Μέιερ, T. XIV. σ. 249, τὴν ἐξῆς σημείωσιν— «Ἐδουάρδος von Sehal, ὑπουργὸς τῶν Ἑσωτερικῶν τῆς Βαυαρίας, θανὼν τὴν 26 Ἀπριλίου 1846. Τὴν ποιητικὴν αὐτοῦ φήμην ὀφείλει εἰς τὴν τραγωδίαν ὁ Βελισάριος, ἥτις διακρίνεται μὲν ἐπὶ ἐντέχνῳ στιχοουργίᾳ καὶ καλλόνῃ τοῦ ὕφους, ἀλλὰ στερεῖται πρωτοτυπίας καὶ ἐσωτερικῆς ἀρμονικῆς ἀναπτύξεως.» — Παράδοξος δὲ ὄντως συγκυρία ὅτι ὁ πολὺς Σαρδοῦ ἀγγέλλει συγχρόνως ὁμώνυμον δράμα. Εἰμι ἀληθῶς εἰς ἄκρον περιέργος νὰ ἴδω ὅποια τις ἔσται ἡ ὑπὸ τοῦ γονίμου ἐκείνου πνεύματος διάπλασις τῆς ἐν λόγῳ ὕλης.» Καὶ ἤδη προτίθεμαι ν' ἀναγνώσω καὶ αὐθις ἐξ ἀρχῆς τὸ ἔργον ὑμῶν, ὅπως πραγματευθῶ περὶ αὐτοῦ ἐν ἐκτάσει ἐν τινι τῶν πρωτευόντων ἡμῶν περιοδικῶν, δεῦξασθε δ' ἐν τούτοις τὴν ἔκφρασιν τοῦ εἰλικρινοῦς μου θαυμασμοῦ κτλ.»

Τὸ ἀνωτέρω μνημονεῦόμενον ἔργον τοῦ Σαρδοῦ ἀνεβιβάσθη, ὡς γνωστὸν πρὸ ἔτους ἐπὶ τῆς Παρισιανῆς σκηνῆς, καὶ σύρει σήμερον ἔτι κατὰ χιλιάδας τοὺς φιλοθεάμονας, καίτοι πολλαχῶς ἐπικριθὲν ὑπὸ τῶν αὐστηροτέρων. — Ἐπῆλθε δὲ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ τὰ μάλα ἐνδιαφέρονσα ἰδεῶν ἀνταλλαγὴ μεταξὺ τοῦ Γαλάτου καὶ τοῦ Ἑλληνος συγγραφέως. Τὴν πρὸς τὸν Κύριον Ραγκαβῆν ἐπιστολὴν τοῦ Κυρίου Σαρδοῦ παρατίθεμεν κατωτέρω.

NIKAIA Villa Graziella 28 Φεβρουαρίου 1885

Ἐρίτιμε Συναδέλφει !

Ἄποστολῆ τῆς ἀποστολῆ τῆς περιεργωτάτης καὶ ὠραιολογίας ὑμῶν τῆς ΘΕΟΔΩΡΑΣ ἀναστάσεως. Ἄλλ' ἔχω πρόχειρον δικαιολογίαν τὴν ἄγνοιάν μου. Καὶ πράγματι τοσοῦτον ἀπέμαθον ἀτυχῶς τὴν καὶ ἄλλοτε ἀτελῶς μόνον προσαποκτηθεῖσαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὥστε ἐδέησε νὰ καταφύγω εἰς τὸ Λεξικόν, καὶ ν' ἀποδυσθῶ εἰς ἀληθῆ ἐργασίαν μαθητεύοντος, ὅπως κατορθώσω ν' ἀναγνώσω ὑμᾶς, καὶ τοῦτο, φεῦ, οὐχὶ ὅσον ἐπεθύμουν ὀλοσχερῶς. Ἡ σπουδὴ αὕτη εἰς ἡν ἀφιέρωσα πάσας τὰς ἐλευθέρους μου ἐσπέραις ἀπήτησεν ὀλοκλήρον μῆνα, καὶ χθὲς μόνον ἐξῆλθον νικητὴς τοῦ ἀγῶνος.

Ὅσον καὶ ἂν τυγχάνῃ δυσχερῆς καὶ ἀνεπαρκῆς ἢ κατὰ τρόπον τοιοῦτον διεξαγομένη ἀνάγκωσις, οὐχ ἤττον ἀκαθέκτως με παρέσυρε τὸ λαμπρὸν ὑμῶν ἔργον, ἐξεγειραν εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν τὸ ζωηρόν μου ἐνδιαφέρον, ὡς ἐπαρκῶς ἀποδείκνυται ἐκ τῶν πρὸς κατάληψιν αὐτοῦ ἐπιμόνων μου προσπαθειῶν.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ὕφος ὁράτε ἐν ἐμοὶ ἀκαταληλότατον κριτὴν, ἀλλ' ἀπ' ἐτέρου ἐξετίμησα κατ' ἀξίαν τὴν ἀπαράμιλλον τέχνην, μεθ' ἧς συνεδύσατε τὰ συμπλέγματα τῶν ὑμετέρων προσώπων, συνεδέσατε τὰ γεγονότα, καὶ περυστήσατε ὑπὸ τὰς διαφόρους αὐτοῦ φάσεις τὸ παρὰδοξον ἐκεῖνο καὶ προβληματικὸν ὄν, οὐ περιγράφετε τὰς τύχας. Λέγω δὲ τοῦτο, διότι θεωρῶ τὸν Προκόπιον ὡς λίαν ἀναξιόπιστον μάρτυρα, καὶ ὁμολογῶ ὑμῖν μάλιστα, ὅτι ἀμφιβάλλω περὶ τῆς γνησιότητος τῶν ἀνεκδότων αὐτοῦ.

Μεγάλην ἤθελον αἰσθανθῆ εὐχαρίστησιν συνομιλῶν μεθ' ὑμῶν περὶ τῆς κοινῆς ὑμῶν Ἡρωίδος, ἐὰν δὲν ἐχώριζον ἡμᾶς τὸσαῦται θάλασσαι μακρᾶι καὶ οὖρα σκιδεῖντα. Ἦθελον δὲ ἐκπληρώσει λίαν εὐάρεστον καθήκον ἀποστέλλων ὑμῖν τὸ φυλλάδιόν μου εἰς ἀνταλλαγὴν τοῦ ὠραίου ὑμῶν βιβλίου, ἐὰν ἡ ἐμὴ Θεοδώρα εἶχεν ἤδη δημοσιεῦθῃ· ἀλλ' ἐπανάγκης καθίσταται ὅπως μοὶ παράσχητε πρὸς τοῦτο προθεσμίαν τινά. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ διατηρήσω τὴν κυριότητα τῶν δραμάτων μου ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἐδέησε νὰ παραιτηθῶ τῆς ἀμέσου αὐτῶν δημοσιεύσεως.

Αἱ συμβάσεις μου μετὰ τῶν Διευθυντῶν τῶν θεάτρων καὶ τῶν μεταφραστῶν μοὶ ἐπιβάλλουσιν ὑποχρεωτικῶς τὴν χρονοτριβὴν ταύτην οὐδὲ δύναμαι νὰ ἐπισπεύσω σήμερον τὴν ἐκτύπωσιν, καθ' ὅσον εἰς τοῦτο ἔγκειται ἡ μόνη ἐγγύησις τῶν μετ' ἐμοῦ συμβαλλομένων. Ἀμα ὅμως ἐκπνεύση ἡ ἀπαρκίτητος αὕτη προθεσμία, θέλω διαβιβάσει ὑμῖν ἐπείγοντως ἐν ἀντίτυπον τοῦ ἔργου μου, ἐκλιπαρῶν πᾶσαν ὑμῶν ἀνοχὴν διὰ τὰς ἐλευθερίας, ἃς ἠναγκάσθην νὰ ἐπιτρέψω ἐμαυτῷ ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ δραματούργου. Γνωρίζετε αὐτὰς ἤδη βεβαίως ἐκ τῶν ἐπικρίσεων, αἵτινες περὶ τοῦ δράματός μου ἐδημοσιεύθησαν· ἀλλὰ πολὺ φοβερώτεροι θὰ φανῶσιν ὑμῖν κατὰ τὴν ἀνάγκωσιν. Οὐχ ἤττον ἐλπίζω ὅτι θέλετε συγχωρήσει τὰ παραπτώματα τοῦ ιστορικοῦ χάριν τοῦ δραματικοῦ συγγραφέως.

Ὁ θάνατος τῆς Θεοδώρας, ὅπως ἐν μόνον ἀναφέρω παραδειγμα, ἐστὶ παρ' ἐμοὶ ἀντικρὺς ἀντίθετος εἰς τὴν ιστορικὴν παράδοσιν. Ἀλλὰ δὲν ἠδυνάμην νὰ διαπλάσω αὐτὴν θνήσκουσιν ἐκ καρκίνου. Καὶ ὅμως ὁ

θάνατος οὗτος ἦν ἀπαραίτητος διὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ ἔργου μου, ἐνεψυχώθη δὲ ὑπὸ τῆς ιδέας, ὅτι ὁ δραματικός ποιητής εἶχε δικαίωμα εἰς τὰς ἐλαφρυντικὰς περιπτώσεις, ὡσάκις δὲν παρεμόρφου τελευτὴν ἐπίσημον, αὐθεντικὴν ἢ ἱστορικὴν, οἶα, φέρ' εἰπεῖν, τυγχάνει ἢ τῆς Αὐρηλιανῆς παρθένου, ἢ τῆς Μαρίας Στυάρτης, ἀς οὐδεὶς βεβαίως δικαιούται νὰ φονεύσῃ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἄλλως ἢ ὅτι πραγματικῶς ἀπέθανε νῦν ἐν τῷ ἀληθεῖ βίῳ.

Δέξασθε, Ἐρίτιμε Συνάδελφε, μετὰ πάσης μου τῆς εὐγνώμοσύνης, τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐξόχου ὑπολήψεως καὶ ἄκρας ἀφοσιώσεως.

VICTORIEN SARDOU

Περὶ τῶν δύο Θεοδώρων ὁμιλῶν καὶ ἡ περιφανῆς Ἀκαδημαϊκὸς *Mil-ler* ἐκφράζεται ὡς ἐξῆς.— «Ἐδημοσίευσα πράγματι, κατ' Ἀπρίλιον, ἐν τῷ «*Journal des savants*» βραχεῖαν ἀνάλυσιν τοῦ ὥραίου ἔργου τοῦ Κυρ. Ραγκαβῆ, ὡς ἔγραψα πέρυσι καὶ περὶ τοῦ ἐτέρου αὐτοῦ συγγράμματος, τοῦ ἀφορώοντος τὸν Καθ' Ὁμηροῦ *Oikiacōn Bior*· ἀλλ' οὐδέποτε προεθέμην τὴν σύνταξιν παραβλητικῆς μελέτης μεταξὺ τῆς Ἑλληνίδος Θεοδώρας, καὶ τῆς τοῦ Κυρ. Σαρδοῦ. Τοῦτο ἠθέλην εἶναι τρανὸν ἀδίκημα, καθ' ὅσον οὐδαμῶς παραβάλλεται σύγγραμμα σοβαρὸν, καὶ σπουδαῖον ὑπὸ τὴν ἱστορικὴν ἔποψιν, πρὸς ἀπλὴν θεατρικὴν σύνθεσιν, φύσει ἐφήμερον, καὶ διὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς μᾶλλον προωρισμένην. Ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ἢ δευτέρα αὕτη ἔσται τεθαμμένη, ἐνῶ ἡ Ἑλληνὶς Θεοδώρα ἀπομενεῖ ἀείποτε ὡς εὐσυνειδήτος καὶ εἰς ἄκρον δραματικὴ μελέτη ἐπὶ ἐποχῆς ἐκτάκτως μεγαλοπρεποῦς. Πάντες ἡμῶν οἱ συγγραφεῖς ἀτελεστάτας κέκτηνται γνώσεις περὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας καὶ ἰδίως περὶ τῆς Βυζαντινῆς, καταφανῆς δ' ἐστὶν ὅτι προκειμένου περὶ τῆς Βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, οὐδὲ τὰ μεγάλα τοῦ Αὐτοκράτορος ἔργα ἦν δυνατόν ν' ἀποσιωπηθῶσιν οὐδὲ τῶν Στρατηγῶν αὐτοῦ οἱ θρίαμβοι! Ἡ ἐπιτυχία τοῦ Κυρ. Σαρδοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν παγκόσμιον αὐτοῦ φήμην, δεσπόζει δὲ τῶν Παρισίων ὁ συρμός.—ἀλλὰ τὸ ἐπ' ἐμοὶ οὐδ᾽ ὧς ἀπῆλθον ὅπως θαυμάσω δρᾶμα τιτρωσκον πολλὰ ἡμῶς τὸ ἱστορικὸν μου αἶσθημα. Οἱ μετὰ τινος ἐπιμελείας σπουδάσαντες τὸν Βυζαντινὸν μεσαιῶνα, μὲ βεβαιούσιν ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Κυρ. Σαρδοῦ ὀλίγον μαρτυρεῖ σεβασμὸν πρὸς τὰ διδάγματα τῆς Κλειοῦς.»

Ἐπὶ πᾶσιν ἔποψιν περισπούδαστον πραγματεῖαν περὶ τῶν δύο Θεοδώρων κατεχώρισεν ὁ Γερμανὸς δημοσιολόγος Κύριος *Philix Vogt* ἐν ἐ-

πιφυλλίδι τῆς *Ἐφημερίδος τῆς Ζυρίχης*. (ἀριθ. 20—23 Ἰανουάριος 1885). Ὡραίαν δὲ μετάφρασιν τῆς πραγματείας ταύτης ἐδημοσίευσε τὸ ἄριστον τῆς Λειψίας περιοδικόν, ἡ ΚΛΕΙΩ, ἐν τοῖς ἀριθ. 7 καὶ 8 τοῦ ἔτους 1885. Τὴν γνώμην τοῦ συγγραφέως εὐρίσκομεν συνοψιζομένην ἐν τέλει διὰ τῶν ἐξῆς. — «Ἡ σύνθεσις τοῦ Ἑλληνος συγγραφέως διακρίνεται ἐπὶ ἀρμονίᾳ καὶ συναφεΐᾳ, ὧν στερεεῖται ὁλοσχερῶς ἡ τοῦ Γαλάτου. Ἡ Θεοδώρα τοῦ Κυρ. Ῥαγκαβῆ παρίσταται ἡμῖν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ὡς εὐγενῆς καὶ μεγαλεπήβολος Αὐτοκράτειρα. Τοσοῦτον δὲ μάλιστα προφυλάττει αὐτὴν ὁ ποιητὴς κατὰ παντός μώμου, ὥστε ἐκρήγνυται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἡ καταθραύουσα αὐτὴν καταιγίς, ἄνευ οὐδενὸς αὐτῆς σφάλματος. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἐτέραν ἔποψιν ἐκίνησε τὸ ἡμέτερον ἐνδιαφέρον τὸ ὠραῖον ἔργον τοῦ Κυρ. Ῥαγκαβῆ, ὅστις ἀποδείκνυται ἀριστοτέχνης περὶ τὴν χρῆσιν τῆς γλώσσης καὶ τὴν διάπλασιν τῶν στίχων· καίτοι δὲ νεοελληνικῆ, προσεγγίζει ἡ γλῶσσα ἢ χρᾶται ὅσον οἷόν τε πλειότερον εἰς τὴν ἀρχαίαν, καὶ τυγχάνει τοσοῦτον καθαρὰ, ὥστε εὐχερῶς κατανοεῖ αὐτὴν καὶ αὐτὸς ὁ ξένος ὁ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ ἀναγινώσκων τοὺς κλασικοὺς συγγραφεῖς.»

Παρχμφερῆ πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἐπιφυλλίδα ἐδημοσίευσε καὶ ἡ *Ἐφημερίς τῆς Φραγκφούρτης* (ἀριθ. 22, Ἰανουάριος 1885), ἀλλὰ ταύτης οὐδεμίαν εἶδομεν ἑλληνικὴν μετάφρασιν. Ὁ συγγραφεὺς λέγει ἐν τέλει— «Ἡ τελευταία λέξις τῆς Θεοδώρας θηησκούσης ἐστὶν *Ἑλλάς*.» Ἐν τῇ πρώτῃ πράξει λέγει πρὸς αὐτὴν ὁ Ἰουστινιανός,

'Ο ἄγγελός μου ἔση σὺ ὁ ἀγαθός,

καὶ τὸ πρόγραμμα τοῦτο πιστῶς εἰς τὰς ἐπιλοίπους τέσσαρας ἐκτελεῖται. Ἡ γλῶσσα τοῦ Κυρ. Ῥαγκαβῆ τοσοῦτον προσεγγίζει πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ὥστε εὐχερῶς ἀναγινώσκει αὐτὴν πᾶς ὁ τῆς τελευταίας ταύτης εἰδήμων.»

Τέλος ὁμοίαν περὶ τῶν δύο ὁμωνύμων δραμάτων μελέτην ἔγραψεν ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁμογενῆς Κύριος Ι. Ζερβουδάκης, οὗ καταφανῆς ἡ γνώμη ἐκ τῶν ἐξῆς. — «Ἄν σήμερον, ὡς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, προέκειτο παράστασις τριλογιῶν καὶ συναγωνιζόμενοι ἦσαν ὁ κύριος Σαρδοῦ καὶ ὁ κύριος Ῥαγκαβῆς, εὐνόητον ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰς τίνα ἀπονέμομεν ἡμεῖς τὸν στέφανον. Ὁ κ. Σαρδοῦ ἀφῆρεσε πᾶσαν αἴγλην ἀπὸ τῆς κλεινῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ βασιλείας. Ὁ κ. Ῥαγκαβῆς ἔγραψεν ἀπ' ἐνκντίας τὴν ἀλήθειαν, ἐπιτυχῶς καὶ κομψῶς, καὶ αὐτῷ

ἀναμφιβόλως ἀνήκουσι τὰ πρωτεῖα.»—Ἡ μελέτη αὕτη φέρει τὸν τίτλον *Φιλολογικὸς παραλληλισμὸς*.

Ἄλλος διαπρεπὴς Ἑλληνιστὴς, ὁ πολὺς *Τέλλυς*, μόλις λαβὼν τὸ βιβλίον ἔγραψεν εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν, ἣν ὡς γνωστὸν μεταχειρίζεται μετὰ μεγίστης εὐχερείας, τὰ ἑξῆς.—«Οὐχ εὕρισκω οὔτ' ἀρετὰς οὔτ' ἀρμοδίας λέξεις, ὅπως ἐκφράσω ὑμῖν τὴν θερμοτάτην μου εὐγνωμοσύνην διὰ τὸ πολῦτιμον δῶρον, ὃ ἄρτι παρέλαβον, δηλαδὴ τὴν *Θεοδώραν*, τὸ νεώτατον ὑμῶν ποίημα, τὸ ὁποῖον οὐ μόνον τυπογραφικῶς καὶ βιβλιοδετικῶς λαμπρότατον εἶναι ἀριστούργημα, ἀλλὰ καὶ ποιητικῶς διαπρέπει. Ἐγὼ τοῦλάχιστον, μόλις ἀρχόμενος ἀναγινώσκειν αὐτό, ταύτην ἤδη αἰσθάνομαι τὴν ἐντύπωσιν.»—Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ ἐντύπωσις αὕτη ἐκρατύνθη ἐκ τῆς περαιτέρω ἀναγνώσεως, καθ' ὅσον ὀλίγον ἀργότερον ἐξεφράζετο ὁ αὐτὸς διαπρεπὴς ἀνὴρ ὡς ἔπεται :

«Τῇ 24 Μαρτίου εἶχον ἐν τῇ ἐνταῦθα λέσχῃ τῆς δημοτικῆς ἐκπαίδευσέως ἐνώπιον πολυαριθμοῦ ἀκροατηρίου ἀπαγγελίαν περὶ τῆς ὑμετέρας *Θεοδώρας*. Πρότερον μὲν ἐξέθηκα βραχέως τὸ περιεχόμενον τῆς *Θεοδώρας* τοῦ *Sardou*, ἔπειτα δὲ ἐκτενεστέρωσ τὸ τοῦ ὑμετέρου ποιήματος. Καὶ τέλος ἐν τῇ συγκρίσει τῶν δύο τούτων δραμάτων τῷ ὑμτέρῳ ἔδωκα τὸ προτέρημα.

Ταύτην τὴν ἀπαγγελίαν μου ἐδημοσίευσεν τῇ 28 καὶ 29 Μαρτίου ἐν τῷ 72 καὶ 73 ἀριθμῷ ἡ οὐγγρικὴ ἔφημερις *Fovaros! Larok* (Σελίδες τῆς Πρωτεύουσας). Θέλων ὅμως ἵνα λάβωσι γινῶσιν τοῦ ὠραίου ὑμῶν ποιήματος καὶ οἱ ἀλλοδαποὶ, μετέφρασα τὴν οὐγγρικὴν μου ἀπαγγελίαν καὶ εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν διὰ τὴν *Revue Internationale*.

Σήμερον παρέλαβον τὴν ἐπιστολὴν τοῦ κ. *De Gubernatis*, ὅπου μοὶ γράφει ὅτι τὸ ἄρθρον μου δημοσιεύσει πιθανῶς ἐν τῷ ἐνὶ τῇ ἄλλῃ τεύχει τοῦ μηνὸς Ἰουλίου.

Πράγματι ἡ ἐν λόγῳ πραγματεία ἐδημοσιεύθη, οὐ μόνον ἐν τῷ VI τεύχει τοῦ VI τόμου τῆς *Revue Internationale*, ἀλλὰ καὶ ἐν ἰδίῳ φυλλαδίῳ, πάντα δὲ τὰ ἐγκριτώτερα φύλλα περιέγραψαν τὴν φιλολογικὴν ταύτην ἐσπερίδα, καθ' ἣν συνῆλθεν ἡ ἀνωτάτη κοινωνία τῆς οὐγγρικῆς πρωτεύουσας, ὅπως πεισθῆ ἔξ' ἰδίας ἀντιλήψεως ὅτι νέους ἀναπέμψει ἐρρωμένους θαλλοὺς ἢ ἀρχαῖα τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου ῥίζα.

Καὶ ἀδύνατος μὲν ἀποβάινει ἡμῖν, ὡς εἰκὸς, ἐνταῦθα, ἕνεκα τῆς στενότητος τοῦ χώρου, ἡ περαιτέρω ἀνάλυσις τῆς περισπουδάστου ταύτης πραγματείας, ἀλλὰ χάριν τῶν ἀρίστων ἀναγνωστῶν τῆς *Ποικί-*

λης Στοᾶς παρατίθεμεν ἐξ ἐγκρίτου φύλλου τὰς ἐξῆς εὐρυτέρας περι-
αὐτῆς εἰδήσεις.

Le journal hongrois *Fovarox Larok* publie, dans son numéro du 28-29 mars le très intéressant compte-rendu d'une conférence faite au club de l'instruction populaire de Pesth, le 24 mars dernier, par l'éminent professeur Telfy, helléniste des plus distingués.

Le conférencier avait choisi pour sujet d'étude *Théodora* le beau poème de K. Rangabé, ancien agent et consul général de Grèce en Egypte, où il s'est tout particulièrement distingué pendant les événements. M. Rangabé est actuellement ministre de Grèce en Bulgarie.

Nous avons en déjà l'occasion de parler de cette œuvre remarquable que M. Telfy a analysée avec cette science et cette connaissance approfondie de la langue hellène qui le placent au premier rang des savants de son pays.

Il en a fait ressortir les beautés, la pureté de la langue et la profondeur des conceptions exprimées dans un style riche et harmonieux.

M. Telfy s'est efforcé, avec succès, de mettre en relief quelques unes des principales qualités de la belle œuvre de M. Rangabé qui, parue depuis quelques mois à peine, est déjà si vivement appréciée du monde philologique.

L'orateur a fait ensuite en termes éloquents le parallèle entre la *Théodora* de Victorien Sardou qui se joue actuellement avec tant de succès au théâtre de la Porte Saint-Martin à Paris.

Suivant M. Telfy, le poème de M. Rangabé est de beaucoup supérieur à la pièce de Victorien Sardou.

C'est là ce qu'il a démontré dans une conférence digne de l'œuvre qu'il a voulu faire connaître et admirer à ses auditeurs.

La *Revue Internationale* a annoncé à ses lecteurs qu'elle publierait prochainement la traduction de cette conférence ; nous en donnerons prochainement un extrait.

• Γνωστότατος τυγχάνει εἰς τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον ὁ κ. *Károlos Gidel*, Πρύτανις τοῦ Λυκείου τοῦ Ἀγ. Λουδοβίκου ἐν Παρισίοις. Οὗτος ἐκφράζεται ὡς ἐξῆς. — «Ὁ συναδελφος ἡμῶν κ. δ' Ἐιχθάλ μοι ἐνεχείρισε τὴν *Θεοδώραν*, ἀπέφυγα δὲ νὰ εὐχαριστήσω ὑμᾶς μέχρις ἀποπερατώσεως τῆς ἀναγνώσεως. Ἦδη, καθ' ἣν στιγμὴν κλείω τὸ βιβλίον, διαπέμπω ὑμῖν θερμὰ συγχαρητήρια. Συντελέσατε ἔργον εἰς ἄκρον σπουδαῖον, μεγάλην περιποιούν ὑμῖν τιμὴν. Προτίθεμαι νὰ δημοσιεύσω τὰς περὶ αὐτοῦ κρίσεις μου εἰς τὴν «*Revue Générale*» ἀποδιδούς ὑμῖν πᾶσαν τὴν ὀφειλομένην δικαιοσύνην.»

Τὴν πρόθεσιν ταύτην ἐξεπλήρωσεν ὁ κ. *Gidel*, δημοσιεύσας μακρὰν καὶ τὰ μάλα περισπούδαστον πραγματεῖαν ἐν τῇ «*Revue Générale*» τῆς 15 Δεκεμβρίου 1884. — Ὁ κ. *Ραγκαβῆς* λέγει κέκμηται τὰ πρῶτα προσόντα τοῦ ἀληθοῦς δραματούργου. Ἀμίμητος ἐστὶν ἡ χάρις τῶν Ἐρώτων τοῦ Ἀνθεμίου καὶ τῆς Ἰωαννίνης· πλήρης δραστικότητος καὶ διαφέροντος ὁ χαρακτήρ τοῦ Ἐκκηβόλου, εἰς ἄκρον δὲ περιπαθῆς ἡ ἀναγνώρισις τοῦ υἱοῦ αὐτῆς ὑπὸ τῆς Αὐτοκρατείας, ὡς καὶ ἡ τελευταία μετὰ τοῦ ἀρχαίου ἐραστοῦ συνέντευξις αὐτῆς. Οἱ στίχοι αὐτοῦ εἰσὶν ἄρμονικοὶ καὶ πλήρεις ποιητικῆς χάριτος· αἱ σκηναὶ αὐτοῦ μετὰ μεγάλης τέχνης συνηρωσμέναι. Ἡ ἀλληλουχία αὐτῶν περιέχει μέγα εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἐνδιαφέρον, μετὰ μεγάλης δ' ἐπιτυχίας διατίθενται τὰ πολυάριθμα τῶν δρώντων προσώπων συμπλέγματα. Τῆς σκηνικῆς διευθετήσεως φαίνεται εἴπερ τις καὶ ἄλλος εἰδήμων, θαυμασία δὲ τυγχάνει πᾶσα ἡ ἐξωτερικὴ διακόσμησις, ἥτις μαρτυρεῖ ἐνδελεχῆ προσπάθειαν καὶ βαθεῖαν μελέτην, ἀποτελοῦσα πλουσίαν ἐπιθεώρησιν τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας κατὰ τὸν ΣΤ'. αἰῶνα. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ὁ κ. *Σαρδοῦ* μάτην ἤθελε ζητήσει φέρτερον ὁδηγόν. Ὁ συγγραφεὺς τῆς Ἑλληνίδος *Θεοδώρας* κέκμηται τὸ μέγα πλεονέκτημα τοῦ γηγενοῦς· ἀλλ' οὐδαμῶς ἠρέεσθη εἰς τὰ φυσικὰ ταῦτα διδάγματα, ἅπερ εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν ὀφείλει, ἐπιπροσθεὶς πᾶσας τὰς μαρτυρίας, ἃς παρεῖχε τῇ περιεργείᾳ αὐτοῦ ἡ ἐπιστήμη. Ἀναλαβὼν μετὰ πολυμαθοῦς ζήλου τὴν περιγραφὴν τῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ Βασιλείας, ἐξετέλεσεν ἔργον ἀρχαιολόγου συνάμα καὶ πατριώτου. — Τῆς ἐμβριθεστάτης ταύτης πραγματείας, ἐν ἣ πολλὰ λέγονται καὶ περὶ τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης, ὠραίαν μετάφρασιν κατεχώρισεν ὁ *Ἑσπερος* τῆς Λειψίας ἐν τοῖς φυλλαδίοις τοῦ Αὐγούστου.

Ὁ ἀνωτέρω μνημονευόμενος κ. *Γουσταῖος δ' Ἐιχθάλ*, ὁ σεβάσμιος οὗτος Πρύτανις τῶν ἐν Γαλλίᾳ ἑλληνιστῶν καὶ ἰδρυτῆς τοῦ Συλλόγου

πρὸς ἐμψύχωσιν τῶν Ἑλληνικῶν σπουδῶν, ἐκφράζεται ὡς ἐξῆς. — «Μόλις εἰς Παρισίους ἐπανακάμψας, ἀνέγνων οὐχὶ τὸ ὑμέτερον βιβλίον, ἀλλὰ τὸ προοίμιον, ἐξ αὐτοῦ δὲ ἀκριβῶς κατενόησα τὸν σκοπὸν, ὃν ἐπεδιώξατε. Μεγαλοπράγμων βεβαίως ἢ πρόθεσις ὑμῶν, ἀλλ' ὅπως τις ὀρθῶς περὶ αὐτῆς κρίνη, ὅπως καὶ ὑμεῖς αὐτὸς λέγετε, δεόν νὰ γεννηθῇ Ἑλλήν, Βυζαντινός, μάλιστα, ἢ τοῦλάχιστον νὰ σπουδάσῃ κατὰ βάθος τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Τούτου δὲ τοῦ πλεονεκτήματος στεροῦμαι δυστυχῶς καθ' ὀλοκληρίαν. Ἐὰν παρέσχον μικράς τινας ὑπηρεσίας, ἐπισύρων τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ ἐπὶ τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τοῦ συγχρόνου ἑλληνικοῦ λαοῦ, τοῦτο ἐποίησα καθόσον ἐμποροῦμαι ὑπὸ βαθείας πίστεως εἰς τὸ μέλλον τῆς γλώσσης ταύτης, ὡς γλώσσης διεθνούς, καὶ τοῦ λαοῦ, ὡς λαοῦ κοσμοπολίτου. Ἀλλ' εἰμὶ ἐξ ἄλλου λίαν ἀτελής ἑλληνοστῆς, ὅπως ἀνεπαρκῶς γνωρίζω τὴν ἱστορίαν καὶ αὐτὸ τὸ παρὸν τῆς Ἑλλάδος. Ἐδῶκα ἀπλῶς τὸ σύνθημα μεγάλου κινήματος. — ἔτεροι μετ' ἐμὲ θὰ ἐξακολουθήσωσι τὸ ἔργον. Ἀλλὰ πρὸ παντός δεόν νὰ κατανοήσῃ ἡ Ἑλλάς ποῖαν κέκτηται δι' αὐτὴν σπουδαιότητα ὁ καθαρισμὸς τῆς γλώσσης αὐτῆς. Περισπάται ἴσως σήμερον ὑπὸ ἄλλων μεριμνῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν λόγῳ ἐλεύσεται ἡ στιγμή. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ ἐμὲ, μὴ λησμονῆτε ὅτι ὑπερέβην τὰς δέκα ἐξ Ὀλυμπιάδας, δεόν δὲ νὰ περιορισθῶ εἰς τὴν ἀπολύτως ἀναγκαίαν ἐργασίαν, ὅπως δυνηθῶ νὰ δημοσιεύσω, εἰ ἔξεστι συγγράμματά τινα ἀπὸ πολλοῦ ἐτοιμασθέντα.»

Ἐπανερχόμενος εἰς τὸν ὑμέτερον πρόλογον, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ παρατηρήσω ὅτι ἠδικήσατέ πως τὸν ΙΔ'. Λουδοβίκον, ἀτελῶς ἐκτιμήσαντες τὸ μεγαλεπήβολον τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Ἐκεῖνος συνετέλεσε τὴν καταστροφὴν τοῦ μεσαιῶνος, καὶ διέδωκεν ἐν Εὐρώπῃ τὸ Γαλλικὸν καὶ Ἑλληνικὸν συνάμα πνεῦμα, ὑπῆρξε δὲ οὕτω πράγματι εἰς τῶν μεγάλων προδρόμων τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ Γαλλία, σύμπασα ἢ Εὐρώπη, φέρουσι ἔτι τὰ ἔχνη αὐτοῦ· κατ' αὐτοῦ δὲ ὅσον κατὰ τῶν δύο Ναπολεόντων ἀπηυθύνετο ὁ πόλεμος τοῦ 1870. Ἡ Γερμανικὴ αὐτοκρατορία ἰδρῦθη ἐν Βερσαλλίαις. Πλήρης τῶν ἰδεῶν τούτων, ἀπῆλθον σήμερον, ὅπως συνομιλήσω περὶ τοῦ ὑμετέρου ἔργου μετὰ τοῦ Μαρκησίου St-Hilaire, τοῦ κ. Biller καὶ τοῦ κ. Gidel, ἀλλὰ τὸν τελευταῖον μόνον εὔρον ἐν τῷ Πρυτανείῳ αὐτοῦ, μοι εἶπε δὲ ὅτι συνέγραψε πραγματεῖαν περὶ τοῦ ποιήματος ὑμῶν διὰ μίαν τῶν μεγάλων ἡμῶν Ἐπιθεωρήσεων.»

«Ὅτι μοι λέγετε περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ἀπαρεμφάτου ἀποδεικνύει ἀλήθειαν, περὶ ἧς τρέφω ἀκράδαντον πεποίθησιν, ὅτι διὰ τῶν λογίων

καὶ τῶν σχολείων, οὐχὶ δὲ διὰ τοῦ δήμου, συντελεσθήσεται τῆς γλώσσης ἢ τελειοποίησις. Δι' ὃ καὶ ἐπεύχομαι ἐκ βῆθους καρδίας ἐπιτυχίαν εἰς τὰς εὐγενεῖς ὑμῶν προσπαθείας πρὸς καλλιέργειαν καὶ ἀνύψωσιν τῆς τε ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ γλώσσης. Ἡ ὑμετέρα πατρίς κέκτηται ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ ἐπικρατήσεως καὶ μεγαλείου στοιχεῖα, ἅπερ φαίνεται ἀτελῶς εἰσέτι κατανοοῦσα·—ἀλλ' ἐλευσεται ἡμᾶρ.»

Ὁ κ. *Erōtike Houssaye*, υἱὸς τοῦ ἐπιχαρίτου Ἀρσενίου, καὶ συγγραφεὺς τῆς διτόμου ἱστορίας τοῦ Ἀλκιβιάδου, καὶ ἄλλων ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας βραβευθέντων ἔργων, ἐδημοσίευσεν σπουδαιοτάτην περὶ τῆς Αὐτοκρατείας Θεοδώρας μελέτην ἐν τῇ *Ἐπιθεωρήσει τῶν δύο Κόσμων* τῆς 15 Φεβρουαρίου. Ἐκφράζεται δὲ ἐν ἰδιαιτέρᾳ ἐπιστολῇ ὡς ἑξῆς.

«Μεγάλως συνεκινήθη ἐπὶ τῇ ἀποστολῇ τῆς ὑμετέρας Θεοδώρας, ἀλλὰ καλῶς ἤδη ἐγνώριζον τὸ μέγα τοῦτο δραματικὸν ποίημα. Χάρης εἰς τὴν γλῶσσαν ὑμῶν, τοσοῦτον διαφόρου τῆς τῶν χυδαϊστῶν, ἠδυνήθη ἐνὰ διατρέξῳ αὐτὸ μετὰ πολλῶν ἐτέρων συγγραμμάτων, ὅτε συνέγραψον τὴν περὶ τῆς περικαλλοῦς Βασιλίδος μελέτην μου. Εἶχον μάλιστα συνθέσει καὶ μακρὰν σημείωσιν, ἐν ἣ παρεθέτον τὸ ὁμώνυμον τοῦ Σαρδοῦ δράμα πρὸς τὸ ὑμέτερον. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀνάγκωσιν τῶν διορθώσεων ὁ κ. Baloz (Διευθυντὴς τοῦ Παγκοσμίου περιδικίου) μοὶ παρετήρησεν, ὅτι ὤφειλον ἐνὰ περιορισθῶ ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ ἱστορικὸν μέρος, ἀφείδ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ δραματικοῦ προσώπου εἰς τὸν θεατρικὸν κριτικὸν τῆς Ἐπιθεωρήσεως. Κατὰ τὴν ἀναδημοσίευσιν τῆς μελέτης μου εἰς τόμον, συμπεριληφθήσεται καὶ ἡ ἐν λόγῳ σημείωσις.»

«Παρέχοντες εἰς τὴν Θεοδώραν υἱόν, προσηγγίσατε πλειότερον τοῦ Σαρδοῦ εἰς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, καὶ ἰδίως ἐπηυξήσατε τὸ δραματικὸν διάφορον. Λέγω δὲ ἰδίως, καθ' ὅσον ἐν ἀριστα ἐποιήσατε ὡς ποιητῆς ἐπωφεληθέντες τῆς ἀθυροστομίας τοῦ Προκοπίου περὶ τοῦ Ἰωάννου, υἱοῦ τῆς Θεοδώρας, πιστεύω ὅτι ὡς ἱστορικὸς θεωρεῖτε καὶ ὑμεῖς τὴν εἰδησιν ταύτην ὡς λίαν ἀμφισβητήσιμον. Κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην, ἡ ἡρεμος αὐτῆ ἐμφάνισις τοῦ Ἰωάννου εἰς τὴν δεξίωσιν τῆς Αὐτοκρατείας (ὁμολογήσατε ὅτι λίαν ἀπερίσκεπτος ἦν ὁ νεανίας οὗτος ἀφελῶς ἐπιδεικνύμενος, αὐτὸς τὸ ζῶν μαρτύριον τοῦ παρελθόντος τῆς Θεοδώρας βίου), καὶ ἡ αἰφνιδία αὐτοῦ ἀνάληψις, συγκαταλέγονται μᾶλλον εἰς τὰς φιλίας τοῦ Προκοπίου περὶ ὧν ὀμιλεῖ ὁ *Ρενάρ*. Κατὰ τὴν πρώτην ἡμῶν εἰς Παρισίους διάβασιν θέλομεν συνδιαλεχθῆ περὶ πάντων τούτων, περὶ τῆς Θεοδώρας, περὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ, περὶ τῆς

ἀρχαίας καὶ περὶ τῆς νέας Ἑλλάδος, ἃς συγχέω ἐν τῷ κοινῷ τῆς καρδίας μου φίλτρῳ.»

Πάντες γνωρίζουσι τὴν κ. *Ἰουλιέττα Ἀδάμ*, τὴν πολλὴν τοῦ Γαμβέττα φίλην καὶ διευθύντριαν τῆς *Nouvelle Revue*, ἣτις ἐπίσημος ἐν τῷ φιλολογικῷ κόσμῳ κατέστη ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ἰουλία Λαμβέρ*. Αὕτη ἐκφράζεται ὡς ἐξῆς.— «Εἰς ἄκρον εὐάρεστον καθῆκον ἔσται μοι ἡ δημοσίευσίς ἐπικρίσεως περὶ τῆς ὑμετέρας *Θεοδώρας* ἐν τῇ *Νέᾳ Ἐπιθεωρήσει*. Ἡ συμπάθεια, ἣν αἰσθάνομαι πρὸς τοὺς λογίους Ἕλληνας τυγχάνει διπλασία ἐν τῇ ὑμετέρᾳ περιπτώσει ὡς ἐκ τῶν κληρονομικῶν ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ ὑμῶν χαρισμάτων.»

Ἄλλὰ διέλθωμεν καὶ αὖθις τὸν Ῥῆνον. Ὁ πολὺς *Ellissen* γράφει ὡς ἐξῆς.— «Μυρίας χάριτας ἐπὶ τῷ ἐξαισίῳ ὑμῶν δώρῳ, ἀλλ' ἡ περικαλλὴς Αὐτοκράτειρα ἀφίχθη ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐξετάσεων τοῦ Πανεπιστημίου, ὥστε μόλις πρὸ μικροῦ ἠρξάμην τῆς ἀναγνώσεως τῆς λαμπρᾶς ὑμῶν τραγωδίας, ἣτις τοσούτῳ μείζον κέκτηται δι' ἐμὲ διάφορον, καθ' ὅσον, χάρις εἰς τὰ ποικίλα τοῦ Προκοπίου ἔργα, ἱκανῶς γνωρίζω τὴν ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου πρωτεύουσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Οὕτω δὲ ἡ ἀνάγνωσις, ὁμοιάζει πρὸς τὴν συνάντησιν ἀρχαίων φίλων καὶ ἐχθρῶν, καθ' ὅσον ἀδύνατος ἀποβαίνει ἡ συμπάθεια πρὸς πάντα τὰ μέλη τῆς πολυσχιδοῦς ἐκείνης ὅσον καὶ παραδόξου κοινωνίας. Ὁ ὑμέτερος *Ἀρθέμιος* καὶ ἡ *Ἰωαννίνα* ἐνθυμίζουσι τὸν *Μὰξ* καὶ τὴν *Θέκλαν*, φρονῶ δὲ ὅτι ἄριστα ἐποιήσατε κολάζοντες διὰ τοῦ περιπαθοῦς τούτου ἐπισοδείου τὴν αὐστηρότητα τῆς κυρίας πλοκῆς. Πρωτότυπος λίαν ἡ ἰδέα τῆς κατὰ δώδεκα αἰῶνας ἀναχρονιστικῆς ἐφαρμογῆς τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ. Ὅποιους ἀνοίγει ὀρίζοντες τὸ γεγονός τοῦτο ἐὰν ἀλήθειαν »

Μετὰ τοῦ ὑμετέρου ἔργου ἀποχαιρετῶ διὰ πολὺν ἴσως χρόνον τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν, καθ' ὅσον μὲ καλοῦσιν ἐφεξῆς λίαν διάφοροι μελέται. Ἄλλ' ἐπανερχόμεθα αἰεποτε εἰς τοὺς ἀρχαίους ἔρωτας, καὶ ἅμα μοι ἀφεθῆ ὀλίγη σχολή. ἐπανελεύσομαι κἀγὼ εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Παρθασσὸν, ἰδίως ὅπως συμπληρώσω τὴν μετάφρασιν τοῦ *Λαοσπάρου*.

Ὁ κ. *Sam'l Sanders*, ὁ πολὺς λεξικογράφος καὶ βαθὺς τῆς κλασικῆς φιλολογίας γνώστης, ἐκφράζεται ὡς ἐξῆς.— «Ἡ ἐξόχως περικαλλὴς *Θεοδώρα* μοι περιῆλθε καθ' ἣν στιγμὴν, ἐπικειμένης τῆς ἐκδόσεως τοῦ μεγάλου Γερμανικοῦ Λεξικοῦ, μόλις ὀλίγας ὑπέκλεπτον τοῖς στοιχειοθέταις στιγμὰς πρὸς ἀνάπαυσιν, δι' ἃ καὶ τροχάδην μόνον διεξῆλθον τὸ λαμπρὸν ὑμῶν ἔργον, ἐπιφυλασσόμενος ὅπως κατὰ τὰς πρώτας

τῆς σχολῆς ὥρας ἀναγνώσω αὐτὸ μετὰ πάσης τῆς ἐπιστασίας, ἥτις ἐπιβάλλεται προκειμένου περὶ συγγράμματος τοσοῦτον σπουδαίου καὶ θελκτικοῦ. Ἄλλ' ἤρκεσαν καὶ αἱ πρῶται αὐταὶ ἐντυπώσεις, ὅπως ἐκτιμῆσω πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἔξοχον ἀξίαν, ἀνεκοίνωσα δὲ αὐτὰς ἤδη, ὑπὸ τὴν μορφήν προσωρινῆς βιβλιοκρισίας, εἰς τὸ «Magazin des Litteratur.» Εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν ἐπεσπάσατο πρὸς τούτοις τὸ ἐμὸν ἐνδιαφέρον καὶ ἡ ἀμίμητος τέχνη μεθ' ἧς μαλάσσετε καὶ χειρίζεσθε τὴν τοσοῦτον ἀσύντακτον νεοελληνικὴν γλῶσσαν »

Καίτοι ἐξ Ἑλλήνων ἔλκων τὸ γένος, μετὰ τῶν ξένων συγκαταριθμεῖται πλέον καὶ ὁ ἐν Νέα Ὑόρκη καθηγητὴς κ. *Τιμαγιένς*, συγγράφας ἀγγλιστὶ δίτομον ἐλληνικὴν ἱστορίαν, καὶ πολλὰ ἕτερα ἔργα, ἐν οἷς «*Ἡ γυνὴ τῆς Μιλήτου*» δρᾶμα μετ' ἐπιτυχίας ἀναβιβασθὲν ἐπὶ τῆς ἀμερικανικῆς σκηνῆς. Οὗτος ἐκφράζεται ὡς ἐξῆς.— «Ἀναγινώσκω ἀπὸ τινος τὴν ὑμετέραν Θεοδώραν. Θελκτικωτάτη διήγησις ἐκτεθειμένη ἐν γλώσῃ ἀληθῶς θαυμασίᾳ. Ἀνέγνων ἤδη τὸ πρῶτον μέρος ἐξάκις. Ἄμα ἀποπερατώσω τὸ ὠραῖον τοῦτο ἔργον, τὸ ἀληθῶς κλασικὸν κατὰ τε τὴν σύλληψιν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν, προτίθεμαι ν' ἀνακοινώσω τὰ περὶ αὐτοῦ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς μεγάλης δημοκρατίας, δημοσιεύων ἐκτενῆ μελέτην ἐν τινι τῶν πρωτεύοντων ἡμῶν περιοδικῶν.»

Ἡ κ. *Gioachina Fragioccomo Gasea*, Διευθύντρια τοῦ ἐν Σμύρῃ ἰταλικοῦ παρθεναγωγείου, καὶ συγγραφεὺς ἐκ πολλῶν ἤδη ἐτέρων ἔργων γνωστῆ, γράφει ὡς ἐξῆς.— Αἱ περιστάσεις καθιστῶσι πολλάκις τὸν ἄνθρωπον τολμηρὸν, καὶ αὐτὸ συμβαίνει τώρα εἰς ἐμὲ, ἡ ὁποία χῶρίς νὰ ἔχω τὴν τιμὴν νὰ γνωρίζω προσωπικῶς τὸν περιβόητον συγγραφέα τῆς *Ἑλληνικῆς Θεοδώρας*, πέμπω αὐτῷ τὴν ἐπιστολὴν μου ταύτην. Ἐρχομαι εἰς τὸ προκείμενον. Πολλαὶ ἰταλικαὶ ἐφημερίδες, ὡς βεβαίως θὰ ἐμάθετε, ἐδημοσίευσαν τὰς μεταφράσεις τῶν ξένων πρωτοτύπων τῆς Θεοδώρας, καὶ περὶ αὐτῆς σπουδαίως ὠμίλησαν. Μεταξὺ τῶν ἔργων τούτων ὅμως δὲν ἐφάνη ἀκόμη ἡ ὑμέτερα Θεοδώρα, ἥτις εἶνε εἰς ἐκ τῶν λαμπροτέρων μαργαριτῶν τῆς νέας ἐλληνικῆς φιλολογίας, ἀναμφιβόλως ἑνεκτῆς ἐλλείψεως μεταφραστοῦ ἐκεῖ. Παρκαλῶ ἐπομένως τὸν εὐγενῆ γόνον τοῦ μεταφράσαντος τὸν ἡμέτερον Τάσσον, νὰ μοὶ ἐπιτρέψῃ τὴν μεταγλώττισιν καὶ δημοσίευσιν τοῦ ἐν λόγῳ ἀριστουργήματος, ἐὰν μὴ παρεχώρησεν εἰσέτι εἰς ἄλλους τινὰς τὴν πρὸς τοῦτο ἄδειαν.»

«Μετὰ τῆς ἐλπίδος ὅτι θέλω τύχει τῆς χάριτος, ὡς καὶ τῆς ἐπιεικειᾶς ὑμῶν, ἐπὶ τῇ τόλμῃ μου καὶ τῇ ἀπειρίᾳ εἰς τὸ γράφειν τὴν ξέ-

νην δι' ἐμὲ καὶ δυσκολωτάτην ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐπιπροστίθημι καὶ τὰ ἐξῆς ὀλίγα. Βαθέως ἐσκέφθην περὶ τοῦ καταλληλοτέρου τρόπου, ὅπως διατηρήσω τῇ ὑμετέρᾳ Θεοδώρᾳ, ἐν τῇ μετεμφίσει αὐτῆς πάσας ἐκείνας τὰς καλλοῦνς ὧν βρῖθει, καὶ ἄς ἐξετίμησεν ἤδη ὁ φιλολογικὸς κόσμος. Καίτοι ἀνέφερον ἀνωτέρω τὰς ἐφημερίδας, οὐδὲ ὅπως βεβαίως προτίθεμαι νὰ καταφύγω εἰς τὰς ἐπιφυλίδας αὐτῶν πρὸς δημοσίευσιν τοῦ ὑμετέρου ἔργου. Ἐκεῖ καταχωρίζονται μᾶλλον μυθιστορικά, γραφεῖσαι πρὸς τέρψιν τοῦ κοινοῦ, — ἐνῶ τὸ ὑμέτερον σύγγραμμα, καὶ ὡς ἐκ τῆς ὕλης αὐτοῦ καὶ ὡς ἐκ τῆς μορφῆς, προώρισται διὰ τοὺς λογίους καὶ σοβαροὺς τῆς φιλολογίας θιασώτας, οἷς ἀποθήσεται προσφορώτερον ὑπὸ τὸ σχῆμα κομψοῦ καὶ διὰ καλλιτεχνικῶν εἰκόνων ἐξωραϊσμένου τόμου. Περὶ τούτου συνεννοοῦμαι ἤδη μετὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἐκδοτῶν, λέγω δὲ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ, καθόσον πρόκειται περὶ τῆς ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ μεταφυτεύσεως τοῦ εὐώδους τούτου ἀνθους τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας, ὅπως κατ' ἀξίαν καὶ παρ' ἡμῖν θυμασθῆ. Εἰς τὰ μέρη ταῦτα τοῦ κόσμου, ἡ ἐκδοσις ἤθελεν ἀποβῆ δυσχερεστάτη, καὶ ὑπάρχει ἄλλως τε τὸ πρωτότυπον. Οὐδεὶς ἐχέφρων, κατανοῶν αὐτό, ἀποτανθήσεται, ὡς εἰκὸς, εἰς τὴν μετάφρασιν, ὃ δὲ μεταγλωττιστῆς ἐργάζεται ἀποκλειστικῶς χάριν τῶν μὴ ἐννοούντων τὸν συγγραφέα.»

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν γλῶσσαν, ἧς γενήσεται χρῆσις, ἀποκλείω μᾶλλον πρὸς τὸν πεζὸν λόγον, διότι οὐδέποτε οὗτος ἐξαναγκαῖζει τὴν καταπρόδосιν τῆς εὐνοίας χάριν τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ μέτρου. Φράσις βέβουσα, ἰσχυρὰ, καὶ λελαξευμένη, ἀνευ ἐπιτηδεύσεως, μοι φαίνεται ἡ καταλληλοτέρα διὰ τὰ δραματικὰ προϊόντα, ἐν ᾗ δυσχερεστάτη ἀποβαίνει ἡ αὐθόρμητος ῥοὴ τοῦ στίχου, προκειμένου περὶ ἔργου τοσοῦτον μακροῦ καὶ συλληφθέντος ἐν ἐτέρᾳ γλώσσῃ. Πῶς μεταδοθήσονται ζωνῶς μεταφορικαὶ τινες εἰκόνες καὶ πῶς παραλειφθήσονται αὐταὶ ἀνευ στρεβλώσεως τῶν ἐννοιῶν τοῦ πρωτοτύπου. Οὗτος ὁ λόγος δι' ἐν φρονῶ ὅτι ὁ στίχος καὶ αὐτὸς ἔστι, ὃ ἀνομοιοκατάληκτος ἐνδεκασύλλαβος, τυγχάνει καταλληλὸς πρὸς συγγραφὴν πρωτοτύπου ἔργου, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πρὸς μετάδοσιν πάσης τῆς χάριτος τῶν ξένων ἰδεῶν. Ἄγνοῶ κατὰ πόσον συμμερίζεσθε τὰς ἀνωτέρω ἰδέας, ἀλλ' ἐλπίζω ὅτι ἔχω ὑμᾶς ἐν μέρει κἂν σύμφωνον, ὑπενθυμίζουσα τὸ ἀρχαῖον ῥητὸν traduttori traditori, ὅπερ ἐνδελεχῆς μου ἔσται προσπάθεια ν' ἀπιδείξω ψευδόμενον.»

Μόλις συντελεσθήσεται τὸ ἔργον, ὑποβληθήσεται εἰς τὴν ὑμετέραν ἐκτίμησιν, ἐπειδὴ δὲ κατὰ βάθος γνωρίζετε τὴν Ἀύσσοικὴν γλῶσσαν,

οὐδείς καταλληλότερος ὑμῶν, ὅπως ὑποδείξῃ τὰς ἐνδεχομένας ἐλλείψεις τῆς μεταφράσεως. Χθὲς ἀνέγνων εἰς ἐπίσημον κύκλον ἀντίγραφον τῆς πρὸς ὑμᾶς περιεργοτάτης ἐπιστολῆς τοῦ Σαρδοῦ. Εἶθε εἶχον τὴν αὐθεντιάν τοῦ μεγαλοφυοῦς Γαλάτου, καὶ τὸν εὐγλωττον αὐτοῦ κάλαμον, ὅπως προστεθῶ εἰς τὴν συναυλίαν τοσοῦτων ἐτέρων ἐπιστήμων τοῦ ἔργου ὑμῶν ὑμνητῶν. Ὅπως δὲ ποτε μετέδωκα τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς εἰς τὴν Eco d'Italia. Ἀναφέρω δὲ τοῦτο διότι χρησιμὸν μοι φαίνεται νὰ γινώσκωσιν οἱ συγγράφωντες καὶ τὰ ἐλάχιστα περὶ αὐτῶν δημοσίως λεγόμενα.

Καὶ ταῦτα μὲν οἱ περιφανέστεροι τῶν θύραθεν σοφῶν, ὧν ὁ λόγος κέκτηται παγχόσμιον κύρος, καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς παρ' ἡμῖν, περιοριζόμεθα εἰς ὀλίγιστα μόνον, τὰ μᾶλλον γενικῶς ἐνδιαφέροντα, καθ' ὅσον αἱ γνώμαι αὐταὶ φέρουσιν ἰδιωτικώτερον χαρακτῆρα, πολὺ δὲ ὀγκωδέστερον τοῦ ἐπικρινομένου συγγράμματος. τόμου ἤθελον ἀποτελέσει ἀθροιζόμενα πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ ἀνακοινωθέντα. Κατ' εὐτυχίαν χάριν τῆς πληρεστερᾶς ἐπιτυχίας τοῦ ἡμετέρου ἀρθροῦ, ὁ κ. Κ. Ῥαγκαβῆς ἀνεκοίνωσεν ἡμῖν πλήρη ἀντίγραφα τῶν σπουδαιότερων ἐπιστολῶν πρὸς αὐτόν. οὕτω δὲ ἡ παροῦσα ἡμῶν δημοσίευσίς θά παραμείνῃ εἰς τὰς σελίδας τοῦ ἐκλεκτοῦ τούτου ἡμερολογίου ὅσον οἶόν τε πλήρης.

Ὁ πολλὸς Θ. Δ. γράφει—«Ἐπὶ δύο ὅλους μῆνας ὁ ἀνάγωγος ἐγὼ καὶ ἀπειρόκαλος μένω ὑμῖν ὀφειλέτης ἀπαντήσεως πρὸς τὰ ἀσπασιά μοι καὶ ἐρατεινὰ γράμματα, δι' ὧν μὲ ἐτιμῆσατε. Σύγγνωτέ μοι παρακαλῶ τὴν ἀκοσίαν τοῦ τρόπου, ἀκούοντες ὅτι ἐκωλύθη ὑπὸ σπουδαιῶν ἀσχολιῶν. Φοβοῦμαι ὅτι πρὸς τὴν ἐμὴν σμικρότητα περιάπτετε σπουδαιότητα μείζονα τῆς προσηκούσης. Ὅπως δὲ ποτε χάριτας οἶδα καὶ ὁμολογῶ ὑμῖν ἐπὶ τῇ φιλόφρονι διαθέσει. Ἄνευ ὑπερβολῆς καὶ ἀνευ θωπείας λυποῦμαι ὅτι ὑμεῖς ὁ *facile prouiceps* ἐν τῇ νεωτέρᾳ γενεᾷ τῶν Ἑλλήνων διπλωματῶν ἀπήλθετε *Σκύθην ἐς οἶμον ἄβροτον εἰς ἐρημίαν*. Τοσοῦτω μᾶλλον ὅμως ὀφείλω εἰλικρινῶς νὰ σᾶς θαυμάσω, ὅτι μιμούμενος τοὺς ὄντως μεγάλους ἀνδρας, τοὺς Βρεττανοὺς ὑμῖν συναδέλφους, μοχθεῖτε ὀπουδήποτε ὑπὲρ τῶν γραμμάτων. Τὴν Θεοδώραν ἀναγινώσκει καὶ θαυμάζει ἡ σεπτὴ χήρα Θ. Δ. πολλὰ καὶ καλὰ αἰέποτε λέγουσα περὶ τοῦ συγγραφέως. Μὴ ὀκνεῖτε, μὴ φοβεῖσθε συναλοιφᾶς, καὶ θλίψεως, καὶ κράσεως· μὴ δεσμεύετε τὴν φαντασίαν διὰ δεσμῶν ἀπρεπῶν. Εὐχόμενος τὰ προσήκοντα τῇ ὑμετέρᾳ ἐμμελείᾳ καὶ ἰκνότητι, ἀσπάζομαι τὸ πατρὸς φοιβόληπτου φοιβόληπτον τέκνον.»

Ὁ περιφανὴς ἐν Αἰγύπτῳ λόγιος Ν. γράφει.—Θερμὰς σοὶ ὀφείλω

χαρίτας διὰ τὸν καθ' Ὀμηρον οἰκιακὸν τῶν Ἑλλήνων βίον καὶ διὰ τὴν Θεοδώραν. Ἀνέβαλα δὲ τὴν ἔκφρασιν αὐτῶν μέχρως ἐπιμελοῦς ἀναγνώσεως τῶν συγγραμμάτων, καὶ ἐντροφῆσεως οὕτως εἰπεῖν ἐν τοῖς ἀξιολόγοις αὐτοῖς φιλικῶς δώροις. Καὶ τοῦ μὲν πρώτου ἐτελείωσα τὴν ἀνάγνωσιν, τοῦ δὲ δευτέρου ἐν μέρει, ἐθαύμασα δὲ τὸν πλοῦτον τῶν ἰδεῶν, τοῦ λόγου τὴν ὑφῆν, καὶ τὴν καθαρῆν γλῶσσαν. Ἐὰν ὡς ἐγένετο ἄλλοτε, σοὶ συμβῆ καὶ πάλιν τὸ δυστύχημα νὰ παραξηγηθῆς παρὰ τῶν ἀφασκάλων ἐκ τῶν ὁμογενῶν ἡμῶν, θὰ λυπηθῶ πολὺ διὰ τὸν ἀναξιοπαθοῦντα φίλον, καὶ θὰ ἐνθυμηθῶ τὰ λόγια τοῦ Ἰησοῦ λέγοντος: *Μὴ δότε τὰ ἅγια τοῖς κύνι, μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν χοίρων, μήποτε καταπατήσωσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν, καὶ στραφέντες ῥήξωσιν ὑμᾶς.*»

Ὁ διαπρεπὴς ἐν Ῥωμανίᾳ καθηγητὴς κ. Φ. γράφει:

— «Τὴν ὑμετέραν Θεοδώραν ἐδεξάμην μετὰ χαρᾶς ἀφάτου καὶ σεμνύνομαι βλέπων αὐτὴν κατέχουσαν θέσιν ἐν τῇ ἐμῇ βιβλιοθήκῃ, ἅτε δὴ προῖον ἐκ τῶν διαπρεπεστάτων τῆς καθ' ἡμᾶς γραμματολογίας, ὅπερ θέλγει καὶ κατακηλεῖ νοῦν τε καὶ ὄρασιν διὰ τῆς διττῆς αὐτοῦ ἀξίας, ἐσωτερικῆς δὴλον ὅτι καὶ ἐξωτερικῆς.

Μεθ' ὅσα εἶπον καὶ ἔγραψαν ἄλλοι πολὺ ἐμοῦ κρείττονες περὶ τῶν προτερημάτων τοῦ πονήματος τούτου, λίαν τολμηρὸν θὰ ἦτο νὰ ἀνοίξω καὶ γὰρ τὰ χεῖλη θὰ ἤμην ἀπλῆ ἀντήχησις φωνῶν μείζον κυρῶς κεκτημένων, ἢ ἀνούσιον ἀναμάρτημα ἐπαίνων κατ' ἀξίαν ἀπονεμηθέντων. Ἐν τι ὑπολείπεται μοι, καὶ τοῦτο πράττω μετὰ τσαύτης προθυμίας, μεθ' ὅσης καὶ ὑμεῖς ἐπιμονῆς ἐνδιατρίβετε εἰς τὸ θέμα, ὅπερ παρέχει μοι ἀφορμὴν λόγου.

Τὰ ὑμέτερα πονήματα διαπρέπουσι καὶ ἐπὶ προτιμῆσει περὶ θέματα ἀναφερόμενα εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Βυζαντίου. Τοῦτο εἶναι προσόν, ἐφ' ᾧ συγχαίρω ὑμῖν, διότι ἀποφεύγετε μὲν τὴν πεπατημένην, διαφωτίζετε δὲ καλλιλογικῶς, καὶ αὐτὸ τοῦτο ἀποκαλύπτετε εἰς τὸ πολὺ τοῦ ἔθνους χρόνους, ὡς μὴ ὄφελε, παρεωραμένους καὶ παρεργωρισμένους, μεθ' ὧν τὸ ἔθνος εἶναι στενότατα συνδεδεμένον, καὶ ἀφ' ὧν πολλὰ μὲν δύναται νὰ διδαχθῆ περὶ τοῦ παρόντος, πολλὰ δὲ νὰ καρπωθῆ εἰς τὸ μέλλον. Ἡ ὑπερχιλιετής σειρά τῶν τοῦ Βυζαντίου χρόνων πλουτεῖ ἐποχῶν καὶ γεγονότων παντοίων ἅμα καὶ μεγάλων, παρέχει ὕλην ἀφθονοῦσαν εἰς πολυειδεῖς καὶ σπουδαιοτάτας συγγραφάς, κατ' ἐξοχὴν δ' εἰς πονήματα δραματικὰ, μεγάλην τιμὴν δυνάμενα νὰ περιποιηθῶσιν εἰς τοὺς γινώσκοντας ποίας τινὰς χορδὰς δέον νὰ θίγωσι,

καὶ πῶς καὶ πότε νὰ τονώσωσι τὸν χρωστῆρα· ἀλλ' ἔργα τοιαῦτα δέονται καὶ χρόνου καὶ πόνου πολλοῦ, διότι ἡ περιβάλλουσα τοὺς αἰῶνας ἐκείνους ἀγλὺς εἶναι πυκνή, τὸ ἕδαφος δυσπρόσοδον, ἅτε μὴ ὀμαλισθῆν ἔτι παρ' ἀνδρῶν εἰδικῶν· τούτου ἕνεκα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἵνα μὴ εἶπω ἀείποτε, οἱ γράφοντές παρ' ἡμῖν τρέπονται τὴν εὐκολον. Ἄρα οὐ μόνον συγχαίρω ἑμῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπαίνων ἄξιον θεωρῶ ὑμᾶς ἐπὶ τῇ εὐβουλευμένῃ προαιρέσει, καὶ ἀγαλλίασιν ἐνδόμυχον ἐπροξενήσατέ μοι, ἀνακοινώσαντές μοι ὅτι μετ' οὐ πολὺ νέον τι πόνημα τοιοῦτο δημοσιεύετε. Ἄνυπομόνως ἀπεκδέχομαι τὴν τούτου ἐκδοσιν, ὧν βέβαιος ἐκ τοῦ προτέρου, ὅτι ἡ τούτου ἀνάγνωσις θελκτικωτάτας ὥρας θὰ χορηγήσῃ εἰς τὸ δημόσιον.»

Ὁ φιλογενῆς κ. Κ. Ζ. λέγει.—«Ἐν τῇ προσφορᾷ τῶν δύο ὑμῶν συγγραμμάτων εὗρον ἀκραιφνές δεῖγμα τῆς εὐγενοῦς ὑμῶν φιλίας, διασώζω δὲ πάντοτε ἀμειώτον καὶ φιλότατην τὴν ἐνθύμησιν ὑμῶν, θερμὰς ἐκφράζων ὑμῖν χάριτας. Ἀμφότερα κοσμοῦσιν ἤδη τὴν βιβλιοθήκην μου καὶ διὰ τὸ φιλόκαλον αὐτῶν, ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἀξίαν, περὶ ἧς ἔκριναν ἀρμόδιοι ἄνδρες. Τυχχάνετε ἐπὶ τούτοις ἀξίως συγχαρητηρίων, διότι τὰς ὥρας τῆς ἀνέσεως ὑμῶν ἀφιερῶτε εἰς θεραπείαν τῶν γραμμάτων, περιβάλλοντες καὶ διὰ τῆς τιμῆς ταύτης τὸ ἔθνος, ὅπερ ἐκπροσωπεῖτε, καὶ προβιβάζοντες εἰς ὑψηλοτέραν περιωπὴν τὴν θέσιν ὑμῶν. Τοιοῦτους θὰ πύχουμην ἀντιπροσώπους τοῦ ἔθνους ἡμῶν καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις λαοῖς, παρ' οἷς τοῦλάχιστον νὰ διακρίνηται καὶ σημαίνῃ ἡ διανοητικὴ ὑπεροχὴ, καὶ νὰ προσκτάται τὴν τιμὴν καὶ τὸν σεβασμὸν, πρὸς ἐθνικὴν ὠφέλειαν πάντοτε ἀποβαίνουσα. Ὑπὸ τὰς ιδέας ταύτας διατελῶν κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τοῦ νέου ὑμῶν συγγράμματος, αἰσθάνομαι ἐνδόμυχον χαρὰν δι' ὑμᾶς, καὶ ἔρχομαι νὰ σᾶς ἀποδώσω φιλικὸν ἀσπασμὸν.»

Ὁ εὐρυμαθῆς κ. Ζ. Κ. λέγει.—«Αἱ ἐκ τῆς Θεοδώρας ἐντυπώσεις μου συγκεντρῶνται ἐν τῇ ἐξῆς ἐκφράσει, ὅτι καὶ τὸ ποίημα τοῦτο ἐστὶν ἀπαράμιλλον καθ' ὅλα, καὶ ἀντάξιον τοῦ ποιητοῦ τοῦ Παραβάτου. Διατόρως δὲ τοῦτο ἐκήρυξεν ὁ πολὺς κ. Θεοφάνης Λιβαδάς ἐν τῇ Ἡμέρᾳ, ὑπερεπέρας ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις τὰς ἀρετὰς τοῦ ἐξόχου τούτου δραματικοῦ ἔργου.»

Ὁ κ. Ν. Μ. ἐκφράζεται ὡς ἐξῆς.—«Ἐβράδυνα ὑπὲρ τὸ δέον νὰ διέλθω μετὰ τινος προσοχῆς τὴν Θεοδώραν, καὶ δὲν ἠθέλησα νὰ γράψω ὑμῖν πρὶν ἢ εὐρεθῶ εἰς θέσιν νὰ εἶπω ὅποιαν ὥραϊάν καὶ ζωηρὰν ἐντύπωσιν μοὶ ἐπροξένησεν. Ἀποτελεῖ εἰκόνα ἀληθῆ τῆς μεγάλης ἐκείνης

ἐποχῆς, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας διαδραματίζεται. Δὲν πιστεύω, ὅπως ἔχει τὸ δράμα, νὰ δύναται νὰ παρασταθῇ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἄνευ περικοπῶν τινῶν, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα γίνεται εὐκόλως, καὶ θὰ ἦτο ἄξιον τοῦ κόπου νὰ γίνῃ ἢ ἀπόπειρα.»

Ὁ δὲ κ. Γ. Α. λέγει. — «Συγχαίρομαί σοι ἐπὶ τῷ πρωτοτύπῳ καὶ λαμπρῷ ἔργῳ. Ἀνέγων ἤδη τὰ δύο πρῶτα μέρη μετὰ πλείστου ἐνδιαφέροντος. Ἄν ἀδικήματα, οἷον τὸ προσγενόμενόν σοι διὰ τῆς μεταθέσεως, εἶχον πάντοτε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν δημοσίευσιν ἔργων ἐφαιμύλων τῆς Θεοδώρας, ἤθελον εἶσθαι πλέον ἢ δεδικοιολογημένοι οἱ ἀρχοντες, ἐπιβάλλοντες ἐκ προμελέτης τοιαύτας μεταθέσεις.»

Τέλος ὁ κ. Αρ. γράφει μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν δύο πρώτων φύλλων τοῦ δράματος. — «Λαβὼν τὰ δύο πρῶτα φύλλα τῆς Θεοδώρας, ἀνέγων αὐτὰ ἀπλήστως καὶ σὲ συγχαίρω ἐκ καρδίας, ἐπικροτῶν ἐνθουσιωδῶς διὰ τὸ λαμπρὸν ἔργον. Ἄν οὕτως ἐξακολουθήσῃ μέχρι τέλους, καὶ δὲν ἐνθουσιάσῃ τὸ ἑλληνικὸν κοινόν, τόσῳ τὸ χειρότερον δὲ αὐτό. Οὕτω γράφων συντελεῖς ἐν ἄλλοις εἰς τὸν καθαρισμὸν καὶ τὸν ἐξευγενισμὸν τῆς γλώσσης, ἣν καταισχύνουσι καὶ καταστρέφουσιν οἱ ἐξ ἀμαθείας χυδαῖσταί. Καὶ ἡ στιχουργία σου εἶνε ὠραία καὶ ἄπταιστος. Μόνον ἓνα (!) στίχον ἀπήντησα, ᾧ ἐλλεῖπει ἡ τομὴ—ἡ ἀνανδρος ἐλπίς τῆς ἐπανόδου σου—ἴσως—ἡ τῆς ἐπιστροφῆς σου ἀνανδρος ἐλπίς. —Καίτοι ἐκτιθέμενος εἰς τὸ νὰ μοι εἴπῃς

ἀτυχεῖς

*τῆς Κασταλίας αἱ παρθένοι αἱ σεμναὶ
ἀν σοῦ ὁμοίους εἶχον πάντας τοὺς κριτάς·*

θὰ προσθέσω ὅτι ἐν Σελ 3. δὲν μοι φαίνεται ὀρθὸν τὸ ὀπισθέν· μου, ἀλλ' ἔπρεπεν ὀπίσω μου (vade retrs). Εἰς τὴν πρώτην σκηνήν, ἂν τὸ ἔργον ἦν δράμα πρὸς παράστασιν, θὰ εὔρισκον τὸ ἐλάττωμα, ὅτι ὁ Καππαδόκης καὶ Γριστινιανὸς παρὰ πολὺ ἐξακολουθοῦσι πρὸς ἀλλήλους διάλογον, εἰς ὃν οἱ λοιποὶ ὀλίγον μετέχουσιν. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ ἔργον εἶναι οὐχὶ δράμα, ἀλλὰ δραματικὸν ποίημα, δὲν βλάπτει τοῦτο, καθ' ὅσον ἡ φαντασία, ἐξηρμένη καὶ ὑπὸ τῆς περιγραφῆς τῆς λαμπρᾶς σκηνογραφίας, τῆς μουσικῆς, τῶν χορῶν, τοῦ συμποσίου, δύναται νὰ συμπληρῇ τὰ ἐλλείποντα τῶν διαλόγων, καὶ νὰ ὑποθέτῃ τοὺς ἄλλους καθ' ἑαυτοὺς συνδιαλεγόμενους, ὅπερ ἐπὶ παραστάσεως θὰ ἦτο ψυχρόν. Ἄλλη παρατήρησις. Ἴσως διὰ τὸ δραματικὸν ἐνδιαφέρον, προτιμότερον θὰ ἦν ἐὰν ὁ μεταξὺ Προκοπίου καὶ Θεοδώρας διάλογος

προηγείτο τοῦ μετὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἄλλὰ ταῦτα, ὧν ἓνια ἴσως ἀβάσιμα, εἰσὶν ἐλάχιστα λεπτομέρειαι, μικρὸν ἀπτόμεναι τῆς ἐντελειᾶς τοῦ ὅλου. Ἡ τυπογραφικὴ ἐκτέλεσις εἰσὶ λαμπροτάτη καὶ πρωτοφανῆς εἰς ἑλληνικὸν σύγγραμμα ἀλλὰ φοβοῦμαι μὴ αὐτὴ τε καὶ ἡ μεγάλη τῆς ἐκδόσεως δαπάνη ὧσιν ἀποτετολημέναι.»

Χάριν τῆς πρωτοτύπου ἀφειλείας παρατιθεμεν καὶ τὰς ἐξῆς κρίσεις ἐγκρίτου ἱατροῦ, οἰκοῦντος εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Βουλγαρίας.— «Καὶ προλαβόντως ἐγνώριζον τὰ τῆς Θεοδώρας ἐκ τῆς χιλιοστόμου φήμης, καὶ προκαταβολικῶς ἀνεπλαττόμην αὐτὴν ἐν νῶ ὡς τι θεῖον, ὅπως πάντα τὰ ἐξεληθόντα τῆς αὐτῆς γραφίδος· ἀλλ' ἀφότου ἀνέγνων ἐν τῷ Νεολόγῳ τὴν τελευταίαν βιβλιογραφίαν, καὶ ἄκρω μόνον γλώττης ἐνετρύφησα εἰς τὸ ὅσον ἡδύ, τόσον καὶ βραχὺ ἐκεῖνο ἀπόγευμα, ὅπερ λίαν ζηλοτύπως, ἀλλ' ὡς ἀληθὲς συμποσιακὸν ποτιδῶριον παρέθεσεν ὁ βιβλιογραφήσας, ἐτρελλάθηκα ἀπὸ χαρᾶν. Καταγινόμενος ἐντὸς τῆς ὀμιχλώδους ταύτης ἀτμοσφαιρας εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἄγονον ἀναγραφὴν ἱατρικῶν ἐκθέσεων, καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἡδυεπεστάτῃ ἐγχωρῆσεν γλώσση, φαντάζεσθαι ὁπόσῃν ἀνάγκην διανοητικὴν καὶ ψυχικὴν ἔχω, ἵνα ἐντροφῆσω μικρὸν εἰς γοργοὺς καὶ γλαφυροὺς ἰάμβους, ἵν' ἀπογευθῶ νοστιμάδας φιλολογικῆς, ἧς τὸ arriere-gout ἀνακυκλῶ ἔτι ἐν τῷ στόματι, ἀπὸ τὸ ἐπιδῶριον μόνον ὡς ἀληθῆς λαίμαργος, ἢ μᾶλλον πειναλέος καὶ διψαλέος ἐθνικῆς ποιήσεως καὶ καλλιλογίας. Ἐν τούτοις θαυμάζω τὸν ἡδύτατον ποιητὴν, ὅστις παρὰ τοὺς ἀύχμηροὺς πρόποδας τῶν Καρπαθίων φαίνεται ἀναπνέων ἔτι τοὺς εὐώδεις ζεφύρους τῆς Ἀττικῆς, καὶ ζωγραφίζει ὡς ἄλλος Ἰκτίνος καὶ Ἀπελλῆς ἐν τῇ ἀγρίᾳ πατριδί τοῦ Κρούμου τὰς ἐκπαγλεστέρας σελίδας τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ιστορίας. Πῶς τοῦτο; Ἴσως διὰ τῆς ἀντιθέσεως.

« Ἀγγεῖλόν μοι ἂν πρόκειται, ἵν' ἐκδοθῇ τὸ δευτερον μετρηρυσμῆνον τὸ ἔργον τῆς καρδίας μου, ὁ ἀσπασιώτατός μοι Ἰουλιανός. Ἐσχάτως ἀνέγνων αὐτὸν ἐκ δευτέρου, καὶ τοσοῦτῳ ὑπ' αὐτοῦ ὑπηρεσθην, ὥστε πλέον ἢ ἀπαξ ἠκούσθη ἐξερχόμενον τῶν χειλέων μου «ἄφ' ὅσα βιβλία ἄχρι τοῦδε εἶδον οὐδὲν, ἐθαύμασα τοσοῦτον ὅσον τὸν Παραβάτην τοῦ Ῥαγκαβῆ.» Καίτοι δὲ ὡς κόνωψ πρὸς ἐλέφαντα εἰμι, παραβαλλόμενος πρὸς τὸν περιβλεπτόν συντάκτην τῶν Βυζαντινῶν δραμάτων, οὐχ ἤττον ὅμως λαμβάνω τὸ θάρρος καὶ τὴν τόλμην, ὅπως ὑποβάλω ταπεινῶς τῷ πολυτεθρυλημένῳ ποιητῇ τοῦ Ἰουλιανοῦ, τὰς ἐξῆς φιλολογικὰς παρατηρήσεις, σχέσιν ἐχούσας πρὸς τὸ ὅλον ποίημα, ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν προλεγομένων, καὶ τελευτῶν ἐν τῷ τέλει τῶν ση-

μειώσεων, ἔχων δὲ ὑπ' ὄψει τὴν ἐν Ἀθήναις ἔκδοσιν τοῦ 1877. Ἐπεχείρησα δὲ τοῦτο, ὀρμώμενος ὑπὸ μυχίου πόθου, ὅπως οὐδ' ἡ ἐλαχίστη ἀπομείνη σκιὰ ἐν ἔργῳ ἔξοχ' ἀρίστῳ καὶ τοσοῦτον σπουδαίῳ, διὰ δακρύων γραφέντι καὶ μετὰ δακρύων ἀναγινωσκομένῳ, (καὶ οὕτως ἐγὼ ἀνέγνων αὐτό). Εἶδον ἐν τῇ *Ἡμέρᾳ* τὴν περὶ Ἑλληνικῆς γλώσσης διατριβὴν τοῦ Βερναρδάκη, καὶ ὡς καὶ ὑμεῖς παρατηρήσατε ὅτι ἐν γλώσσῃ ἐπιχάριτι καὶ ἄγαν καθαρευούσῃ (ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων, οἷαι τὰ *εἶχα, ἔλεγα, εἶχαμεν, ἐλέγαμεν, εἶχαν, ἔλεγαν*, ἢ ἀνευ ἀναδιπλασιασμοῦ γραφῆ τῶν παρακειμένων, καὶ ἄλλα τινὰ) ὑπερασπίζεται τὴν δημῶδη, οὕτω καὶ ἐγὼ ἐθαύμασα ἰδὼν τὸν σοφὸν ἄνδρα ὑπερμαχοῦντα τῆς γλώσσης τοῦ Ἑρωτοκρίτου, ὃν καὶ παραβάλλει πρὸς τὰ κράτιστα ποιήματα τῶν ἀρχαίων ἀθανάτων ποιητῶν. Ἄλλ', ὡς λέγετε, σεβαστὴ ἢ γνώμη τῶν ἐν τῷ γλωσσικῷ ζητήματι πειριμαχῶν προμάχων, ἐκ τῆς συγκρούσεως δὲ τῶν ἀντιθέτων πηγάζει τὸ φῶς. Ἴσως ἀνέγνωτε τὴν κατ' αὐτὰς ἐν τῇ *Revue Jelaitifique* καταχωρηθεῖσαν, καὶ ἐν πολλαῖς ἑλληνικαῖς ἐφημερίσι μετενεχθεῖσαν διατριβὴν τοῦ διαπρεποῦς ἑλληνιστοῦ καὶ φιλέλληνος Γουστάβου Ἐϊχθάλ, ὑπὸ τὸν τίτλον «ἡ Ἑλληνικὴ ὡς γλῶσσα τῶν ἐπιστημῶν», τοῦ ἀντικρου τάναντία τῷ Βερναρδάκῃ φρονούντος. Διαθέρμῳ παρακαλῶ σε ὅπως εὐαρεστηθῆς καὶ μοι γράψῃς δύο γραμμὰς, ἐρμηνεύων μοι τὰς ἐν Σ. 254 λέξεις *Φαλκίησιμε, Φιελικήσιμε*, οὐ γὰρ ἐνόησα αὐτάς· εἰπέ μοι δὲ πρὸς τούτοις ἐὰν πράγματι, κατὰ τὸν *Lauie*, ὁ Ἰουλιανὸς ἐπίστευεν βαθέως εἰς ζωὴν μέλλουσαν καὶ εἰς θεὸν λυτρωτὴν — ἐγὼ δὲ ἔσομαι σοι ἀπείρωσ, ἀπειράκις εὐγνώμων καὶ ὑπόχρεως, καθ' ἃ διάπυρος θιασώτης καὶ μονοῦ λάτρης τῶν ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν σου, καὶ τὴν τρισπεφιλημένην Ἑλλάδα ἀείποτ' ἐν νῷ καὶ καρδίᾳ ἔχων.»

Μεταβαίνοντες ἤδη εἰς τὰ ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐφημερίδων, ἰθαγενῶν τε καὶ ξένων δημοσιευθέντα, ἀδύνατον ἀποβῆναι οὐ μόνον βραχεῖαν νὰ παράσχωμεν αὐτῶν σύνοψιν, ἀλλὰ καὶ νὰ ὀνομάσωμεν ἀπλῶς πάντα τὰ φύλλα, ὧν ἓνια ἐπανειλημένως ἐπραγματεύθησαν τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς θέμα, καὶ ὧν πολλὰ ἄλλα βεβαίως οὐδ' ἔτυχε νὰ ἴδωμεν.

Ὠραίαν ἐπίκρισιν, ὀφειλομένην εἰς τὸν δεξιὸν κάλαμον τοῦ κ. Εὐανοπούλου, ἀνέγραψε καὶ τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει κομψὸν *Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς* τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Παλαιολόγου δημοσιευόμενον.

Ἐκ ταύτης ἰδιαζούσης μνείας ἄξια τυγχάνουσι τὰ ἐπόμενα. Ὀλίγον πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ συγγράμματος, ἐξεδόθη ἐν τῷ *Ἐσπέρω* εὐφραδῆς κρίσις, ἐξωραίσθεῖσα ὑπὸ δύο λαμπρῶν τοῦ βιβλίου εἰκόνων, καὶ

παρασχούσα ὡς μικρὸν τοῦ ὄλου ἀπόγευσμα, τὴν δραματικωτάτην ἐκείνην σκηνὴν, καθ' ἣν ὁ Ἀνθέμιος μετὰ τοῦ Ἰσιδώρου, προετοιμαζούσιν εἰς τὰς κρύπτας τῆς Ἀγίας Σοφίας τὴν ἀνατίναξιν τοῦ Ναοῦ. Ἡ κρίσις αὕτη καταλήγει διὰ τῶν ἐξῆς. — «Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ἱστορικὰ γεγονότα ἄλλ' ὁ ἡμέτερος ποιητής, χειριζόμενος τὴν θαυμασίαν ταύτην καὶ εἰς ὑπατον βαθμὸν ἐθνικὴν ὕλην, συμπλέκει αὐτὰ μὲ τρόπον μόνον εἰς τὴν μεγαλοφυίαν ἐπιτρεπόμενον, καὶ ἀπαρτίζει οὕτω μονογραφίαν ὄντως καταπληκτικὴν. Περὶ τῆς γλώσσης οὐδὲν λέγομεν, καθ' ὅσον γνωστὸν τυγχάνει ὅτι τὸ γλαφυρὸν καὶ εἰς ἄγαν καθαρεῦον ὕφος τοῦ κ. Ῥαγκαβῆ κατέστη ἤδη παρ' ἡμῖν πρότυπον διὰ τοὺς νεωτέρους τῆς φιλολογίας θιασώτας.»

Ἐμβριθεστάτην τοῦ ἔργου ἀνάλυσιν ἐδημοσίευσεν, ἀμέσως μετὰ τὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ ὁ Νεολόγος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀποσπῶμεν ἐπίσης τὸ τέλος. — «Καὶ νῦν ἀνάγνωτε πάντες τὸ ὥραϊον τοῦτο βιβλίον, διότι διὰ πάντας ἐγράφη. Ἱστορεῖ ἐνδοξοτάτην σελίδα τῆς ἱστορίας τῆς Ἀνατολῆς, σελίδα εἰς ἣν ἀνεγράφησαν τὰ ἡρωϊκώτερα κατορθώματα παρὰ τὰ ῥομαντικώτατα τῶν αἰσθημάτων, ἡ σπουδὴ τῆς κοινωνίας παρὰ τὸν ἔρωτα τῆς ἐπιστήμης· σελίδα ἀναπαριστῶσαν τὴν ζωὴν ὀλοκλήρου αἰῶνος, καθ' ἣν ἐζήσαν ἀγαπήσαντες, παθόντες, δοξασθέντες, σοφοί, ἐπιστήμονες, στρατηγοί, αὐτοκράτορες, γυναῖκες ὥραϊαι καὶ μεγαλοφυεῖς. Ἄν τοιαύτη ἐποχὴ κέκτηται ἐνδιαφέρον, πολλαπλασιάζεται τοῦτο εἰς τὰς χεῖρας τῆς μεγαλοφυίας, καὶ τὸ θέλητρον τοιαύτης ἱστορίας ἀποβαίνει ἀληθῆς μαγεία.»

Ὁ παγκόσμιος *Figaro*, δημοσιεύων ἐκτενῆ κρίσιν περὶ τῆς Θεοδώρας τοῦ κ. Σαρδοῦ, παρεισάγει καὶ τὰ ἐξῆς περὶ τοῦ ὁμώνυμου ἑλληνικοῦ ἔργου, ἅτινα καταλλήλως παραφρασθέντα ἐν Παρισίοις ὑπὸ ἀνταποκριτοῦ γνωστῆς ἡμεριδος, παραθέτομεν ἐνταῦθα.

«Κατὰ παράδοξον ὅμως συγκυρίαν, ἐν μέσῳ τῆς ἐπικρατούσης νάρκης ἐπὶ τῶν γονίμων τούτων γεγονότων, δύο ἐπιφανεῖς συγγραφεῖς, ξένων πρὸς ἀλλήλους ἐθνοτήτων, ἀνταλαμβάνουσι ταῦτοχρόνως νὰ συγγράψωσιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου. Καὶ ἐνῶ ὁ κ. Σαρδοῦ, ἐγκύπτων ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ του, συντάσσει τὸ ἐν τῇ Πύλῃ τοῦ Ἁγίου Μαρτίνου παριστάμενον σήμερον δράμα, ὁ δημοφιλὴς ἡμῶν ποιητής κ. Κλέων Ῥαγκαβῆς ἐκδίδει ἐν Λειψίᾳ πᾶνυ φιλοκάλως, ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον, σπουδαιότατον δραματικὸν ποίημα, ἀσπασίως ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοῦ δεξιωθὲν, θεωρηθὲν δὲ ὡς πρότυπον τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς φιλολογίας. Ὡς βάσιν τοῦ δράματος αὐτῶν ἀμφότεροι οἱ συγγραφεῖς τὸ

αυτό θέμα ἔλαβον, τὸν ἔκλυτον δηλαδή βίον τῆς Θεοδώρας, ἀλλ' ἕκαστος διαπραγματεύεται αὐτὸ διάφορος, ἀποβλέπων ταῖς ἀπαιτήσεις τοῦ ἔργου αὐτοῦ· καὶ ὁ μὲν κ. Σαρδοῦ ἀφίσταται λίαν τῆς ἱστορίας, ὑποτασσόμενος δὲ ταῖς ἀνάγκαις θεατρικῆς παραστάσεως, παρεισάγει πλείστας ὅσας φαντασιοπληξίας, ὅπως καταστήσῃ ἐνδιαφέρουσαν τὴν πλοκὴν τοῦ δράματος, ὡς λύσιν δὲ αὐτοῦ φονεύει τὴν Θεοδώραν παίσασαν, ἐνῶ εἶδομεν ὅτι κατὰ τὴν ἱστορίαν ἡ Θεοδώρα ἀποθνήσκει, καταβληθεῖσα ὑπὸ τῆς νόσου τῆς. Τούναντίον ὁ κ. Κλέων Ῥαγκαβῆς παρακολουθεῖ τὴν ἱστορίαν, ἀντλῶν ἐξ ἀγνώστων ἡμῖν πηγῶν τὰ διάφορα ἐπεισόδια, δι' ὧν ποικίλλει τὸ κάλλιστον αὐτοῦ δραματικὸν ἔργον, διὰ δὲ τοῦ γλαφυροῦ αὐτοῦ καλάμου, ἀπεικονίζει τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς ἀρετὰς τῆς ἀπομεμακρυσμένης ἐκείνης γενεᾶς, τὸν σάλον, ὅφ' οὗ ἐκλυδωνίζετο τὸ βυζαντινὸν κράτος καὶ τὰς φατρίας, αἵτινες διήρουν αὐτό. Περιττὸν γὰρ ἐνδιατριψόμεν εἰς λεπτομερείας, τοῦ βιβλίου γνωστοῦ πᾶσι τυγχάνοντος».

Ἄλλ' ἀναμφηρίστως κρατίστη περὶ Θεοδώρας μελέτη ἐστὶν ἡ παρὰ τοῦ πολλοῦ κ. Θεοφάνους Λιθαδά ἐν ἐπιφυλλίδι τῆς Ἡμέρας δημοσιευθεῖσα. Ὁ εὐρυμαθὴς ἀνὴρ, μετὰ σπανίας κριτικῆς δεξιότητός καταδεικνύει τὰ τε φωτεινὰ μέρη καὶ τὰς ὀλίγας σκιὰς τῆς προτιθεμένης ὠραίας εἰκόνης, πολλὰς δὲ καὶ σπουδαίας παρεισάγει γνώμας περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, οὗ τυγχάνει, ὡς γνωστὸν, εἰς ἐκ τῶν δεινότερων ἱεροφαντῶν. Ἐννοιοὶν τοῦ ὅλου παρέχουσι τὰ ἐξῆς.—«Πλείστου λόγου ἀξίαν σκιαγράφησιν τῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ βασιλείας, ἐφιλοτέχνησεν ὁ κ. Κλέων Ῥαγκαβῆς, ἐκδοῦς ἐν Λεϊψία πρωτοφανὲς ποίημα, τὴν Θεοδώραν, ἀριστούργημα τυπογραφικῆς καὶ βιβλιοδετικῆς τέχνης. Τὴν ὕλην τῆς ὑποθέσεως ἠρύσατο ὁ ποιητὴς ἐκ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων, ἐμβριθῶς μελετήσας *Μαρκελλῖνον*, *Ἀγαθίαν*, *Ναλάλαν*, *Θεοφάνην*, *Ζωαραῦν*, *Ζεδρανὸν*, *Νικηφόρον*, *Τραγορᾶν*, *Κωνσταντῖνον Πορφυρογέννητον*, καὶ ἄλλους, ἐπὶ πᾶσι δὲ τὸν εὐφραδῆ ἱστοριογράφον, ἀλλὰ χαμαιζήλον κόλακα, καὶ ἄσπλαγχνον συκοφάντην *Προκόπιον*. Ἐμβατεύσας οὕτω εἰς τὰ ἀπόρρητα τοῦ τότε βίου, καὶ ἐμφορηθεὶς τοῦ ἰδιορρόθμου πνεύματος τοῦ μεγάλου Βυζαντινοῦ κόσμου, ῥαδίως συνεπαίρει τὸν ἀναγνώστην ἀπὸ τῆς πρωτευούσης εἰς τὸν παρὰ τὴν Καρχηδόνα παραδεισον τῶν Βασιλέων, ἐντεῦθεν εἰς Ῥαυένναν, καὶ ἐκ Ῥαυέννης εἰς τὴν βασιλίδαν τῶν πόλεων. Ἐνταῦθα πάλιν γλαφυρῶς περιγράφει τὰ κατὰ τὸ Εὐλωσταῖον, τὸ Βουλευτήριον, τὸ Ἡραῖον, τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, καὶ ἄλλα περικαλλῆ κτίρια, πιστῶς ἱστο-

ρεῖ τοῦ βασιλέως τὰ ἐξαισία ὀχυρωτικὰ ἔργα, τὰ μικρὰ καὶ ἀλλεπάλληλα συμβούλια, τοὺς εὐτυχεῖς πολέμους καὶ τοὺς χρυσοφόρους θριάμβους, πιθανῶς δὲ λίαν ἀπεικονίζει τὰς κρύπτας τοῦ ἵπποδρόμου, τὰς παρὰ τῶν συνωμοστῶν μομφὰς, τὴν στάσιν τοῦ Νίκα, τοὺς ἄθλους τῶν παλαιστῶν, τὰς παιδιὰς τῶν μίμων καὶ τῶν γελωτοποιῶν, τὰ θέλητρα καὶ τὰς τέχνας τῶν αὐλητρίδων καὶ ὄρχηστρίδων, οὐχὶ δὲ τελευταίαν τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς αὐλῆς, καὶ τὰς Βυζαντινὰς τελετὰς, ἐν αἷς, διὰ τὸν ἐπικρατοῦντα θρησκευτικὸν χαρακτῆρα, ὁ Αὐτοκράτωρ αὐτὸς μετὰ τῆς Αὐλῆς φαίνεται συμμετέχων διαρκοῦς ἱεροτελεστίας. Καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς, ἐνταῦθα δὲ κυρίως τηρήσας ὁ ποιητὴς τὰς τότε νενομισμένας φράσεις καὶ τὸ καθόλου γλωσσικὸν ἰδίωμα, εἰκότως δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἐκάστη λέξις τοῦ ἔργου αὐτοῦ στηρίζεται ἐπὶ χωρίου τινὸς συγγραφέως.

Ἐν τῇ κυρίως δραματικῇ ὕψει τῆς Θεοδώρας, ὁ κ. Ῥαγκαβῆς δεικνύται στιχοποιὸς μελιχρότατος καὶ ποιητὴς ἀληθινὸς διὰ τε τὴν ἀνάπτυξιν τῶν χαρακτήρων, καὶ διὰ τὴν ἔντεχνον πλοκὴν, ὧν περὶ ἡ δημιουργὸς αὐτοῦ φαντασία ἐπενόησεν αἰτίων καὶ αἰτιατῶν. . . Ὅλη σχεδὸν ἡ πλοκὴ τοῦ μύθου καὶ ἡ ἡθοποιία εἶναι ἐπινόημα, ἀληθινὸς δὲ μόνος ὁ διαβολικὸς χαρακτῆρ τοῦ Καπλαδόκου, Ταλλεῦράνδου συνάμα, Ἰάγου καὶ Μεφιστοφέλου. Ἄλλ' ὁ κ. Ῥαγκαβῆς οἶδε ψεύδεα πολλὰ λέγειν ἐτύμοισιν ὁμοῖα ὡς δὲ οἱ ἀρχαῖοι δραματουργοὶ μετεσκεύαζον τοὺς μύθους τοῦ ἐπικοῦ κύκλου, καθ' ὃν ἕκαστος προετίθεντο ἰδιαιτέρον σκοπὸν, οὕτω καὶ ὁ τὴν Θεοδώραν ποιήσας, λαμβάνει ἔνδοξα ὀνόματα ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἵνα τοῖς δώσῃ νέαν ὑπαρξίν καὶ μορφήν κατὰ τὴν δημιουργὸν αὐτοῦ φαντασίαν. Εἶναι ἐπιτηδειότατος στιχοποιὸς καὶ ἔνθους ποιητὴς ὅσαςκις περιγράφει τὴν ἐξαισίον δύναμιν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, τὸ αἰθέριον ὕψος τῆς καλῆς τέχνης, τὸν παράδεισον τοῦ εὐτυχοῦς ἔρωτος καὶ τὴν κόλασιν τοῦ ἔρωτος τοῦ ἀτυχοῦς. Ὁ ἀναγνωρισμὸς τῆς φαντασιώδους μητρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ ἡ ἐξομολόγησις τῆς μαραινομένης Αὐτοκρατείας, ἀγαμιμνήσκουσι παραπλησίους σκηναὶς τῆς Λουκρητίας Βοργίας καὶ τῆς Μαρίας Στυάρτης. . . ἀλλ' εἶναι οὐχὶ μίμησις, ἀλλ' εὐρεσις, διαθέτουσα τὸν ἀναγνώστην περιπαθέστατα καὶ κινουσα τῆς ψυχῆς τὰς λεπτοτάτας χορδὰς. Καθόλου εἰπεῖν ὁ πρῶτος καὶ ὁ τελευταῖος διάλογος Ἰουστινιανοῦ καὶ Θεοδώρας καὶ αἱ ταύτης ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου προτροπαί, ὁ διάλογος τοῦ Ἐκκεβόλου προσπαθοῦντος νὰ ἐφεκλύσῃ πάλιν ἐκρυπτὴν τὴν πρόσθην ἐρωμένην, ὁ περίπατος Ἀνθεμίου καὶ Ἰωαννίνης,

οὐ ἀναγνωρισμοὶ καὶ ἡ ἐξομολόγησις θὰ παράσχωσιν αἰσθῆσιν δεινὴν, ἔάν τὸ δραματικὸν τῆς Θεοδώρας μέρος διδαχθῆ ἀπὸ σκηνῆς καὶ θὰ παρορμήσωσι τοὺς ἐπαίοντας νὰ ἐπαναλάβωσι τὸ τοῦ Βιργιλίου πρὸς τὸν Δάντην.

Perch'io te sopra te coronò e mitrio.

Τὴν σύντομον ταύτην σύνοψιν, ἐπιστέφει καταλληλότατῃ ἐξῆς σύντομος μὲν ἀλλὰ περιεκτικὴ κρίσις, ἣν ἀνεκοίνωσεν ἔγκριτος κάλαμος

Ποίημα πλείστου λόγου ἄξιον κατ' αὐτὰς εἰς χεῖράς μου περιέπεσεν, ἡ πολὺκλυτος καὶ περιάκουστος Θεοδώρα τοῦ μουσοτραφοῦς κ. Κλέωνος Ῥαγκαβῆ, τοῦ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Βουλγαρίας· Σοφία νῦν διπλωματικῆ τῆς Ἑλλάδος πράκτορος.

Τὰ ἐν τῷ ἀξιολόγῳ περιοδικῷ, τῷ ἐν Λειψία ἐκδιδομένῳ *Ἐσπέρῳ*, τὰ ἐν τῷ ἄγαν φιλοπάτριδι *Νεολόγῳ*, τὰ ἐν τῷ περισπουδάστῳ φύλλῳ τῶν *Συλλόγων*, πρὸς δε καὶ τὰ ἐν τῇ τέργεσταίᾳ καὶ ἐξόχῳ *Νέᾳ Ἡμέρᾳ* ἐσχάτως περὶ τοῦ ἄνω πονήματος γραφέντα, ὑπεραίροντα ἐπαξίως τὴν τῆς Θεοδώρας ἀξίαν, σὺν τούτοις δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως, ἀπολαύοντος εἰλικρινοῦς καὶ ἀμερίστου παρὰ τῷ πανελληνίῳ φιλογικῆς καὶ φιλοσοφικῆς ὑπολήψεως, ἐπιτάσσοσι μοι οὕτως εἰπεῖν, ἵνα συντομώτατα καὶ τροχάδην ἐκθῶ καὶ ἀφηγήσωμαι τὰς λαμπροτάτας καὶ ἀρίστας ἐκ τῆς καλῆς Θεοδώρας ἐντυπώσεις μου.

Ἡ γλῶσσα, εἰς ἣν τὸ ἐν λόγῳ σύγγραμμα ἐγράφη ὑπὸ τοῦ μεμνησμένου ἀνδρὸς ἐστὶ κρᾶμα τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας ἑλληνικῆς, καὶ ἐξ ἐκείνης μὲν ἐλήφθη τὸ σοβαρὸν, καλλιπεπὲς καὶ εὐφραδὲς, ἐκ ταύτης δὲ τὸ ἀπλοῦν, ὀμαλὸν, γλυκὺ καὶ χάριεν ἡ γλῶσσα αὕτη, ἡ παντελῶς ἐστερημένη χυδαῖσμων, ἐστὶ, κατ' ἐμὲ τοῦλάχιστον κριτὴν, ἡ προτιμότερα πασῶν· τὸ δὲ ὑψηλὸν τῆς ποιήσεως, τὸ τεχνικὸν τῆς πλοκῆς, τὸ καταπληκτικὸν τῆς δράσεως καὶ τὸ τραγικὸν τῆς καταστροφῆς, πρὸς τούτοις δὲ αἱ παμπληθεῖς ἐν τέλει αὐτοῦ καὶ ἀναγκαῖαι σημειώσεις, ὁ ἄδολος καὶ διάπυρος πρὸς τὴν πατρίδα ἐνθουσιασμὸς τοῦ συγγραφέως, τοῦ διακκοῦς καὶ διαθέρμου τῶν ἑλληνίδων μουσῶν ἱεροφάντου καὶ λάτριος, καθιστῶσι τὴν καλλιμορφον Θεοδώραν ὑπερέτερον παντὸς ἐπαίνου καὶ ἐγκωμίου. Ἐὰν δ' εἰς ταῦτα προστεθῶσι τὸ ἀριστίνδην ἐκλεγέν θέμα τοῦ ἔργου, καὶ ἡ περικαλλῆς καὶ κεχρυσωμένη αὐτοῦ περιβολή, καθ' ἣν Μοῦσαι καὶ Χάριτες, χεῖρας ἀλλήλαις τείνεται, συνητήθησαν ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ σημείῳ, πάσαι δὲ αἱ τοῦ κελῶς ιδιότητες συνῆλθον ἐπὶ τὸ αὐτὸ, οὐδαμῶς ἐστὶν ὑπερβολή, ἔάν εἴπωμεν ὅτι τὸ ἐν λόγῳ βιβλίον ὑπὸ δραματικὴν μὲν, ἱστορικὴν καὶ φιλογικὴν ἔ-

ποψίν ἐστὶν ἐπιτυχέστατον, ὑπὸ καλλιτεχνικὴν δὲ, ἀληθὲς κομψούρημα. Καὶ ὁ διεξεθῶν αὐτὸ πέποιθα ὅτι ὀρέγδην καὶ ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ, τὸ δὴ λεγόμενον, ὑπογραφήσεται εἰς τὰ ἀνωτέρω.

Σήμερον, ὅτε ἡ σύγχρονος φιλολογικὴ παραγωγή παρ' ἡμῖν περιορίζεται εἰς μικρὰ κομψὰ τομίδια, ἔχοντα μᾶλλον ἀξιώσεις τυπογραφικὰς ἢ ἄλλης τινὸς σημασίας, σήμερον, ὅτε τὸ δρᾶμα ἰδίᾳ, τὸ ὑψηλότερον προϊόν τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, τὸ δρᾶμα, τοῦ ὁποίου κατ' ἐξοχὴν ἔχει ἀνάγκη ἡ σύγχρονος Ἑλλάς, δὲν εὐρίσκει μεταξὺ τῶν λογίων, ἂν μὴ πολλοὺς, ἐλαχίστους τοὺς ἀξίους καλλιεργητάς, τὸ ἔργον τοῦ κ. Ραγκαβῆ, ἀποβαίνει εὐφρόσυνον ἄγγελμα, καὶ κινεῖ πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον ἡμῶν.

Πεποίθαμεν, ὅτι οἱ τὰς ἀνωτέρω σελίδας διεξεθόντες, συμμερίζονται ὅλοσχερῶς καὶ τὸ ἐν ἀρχῇ λεχθὲν, ὅτι σπανιώτατα εἰσὶ τὰ φιλολογικὰ παρ' ἡμῖν προϊόντα τὰ τοσοῦτον δικαίαν καὶ εὐρεῖαν ἐμποιοῦντα αἰσθήσιν ἔν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ παρὰ τοῖς ξένοις.

Ἐκ Παρισίου κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1886.

Φ.

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΑΝΘΟΣ ἢ ΤΟ ΑΝΘΟΣ ΤΗΣ ΑΜΥΓΔΑΛΗΣ

Ω πόσον εἶναι θαυμαστὴ ἡ πλαστοργία σου Φύσις
 Κ' εἰς τὰ μεγάλα, ὦ Θεέ, κ' εἰς τὰ μικρὰ ἐπίσης!
 Ὅπόσον εἶσαι ποιητής, ἀριστοτέχνης ποῖος!
 Ἀπάντων τῶν καλλιτεχνῶν ὁ πρῶτος αἰωνίως!
 Ἄνθος ἀμυγδαλῆς, ὡς σὺ, τίς ζωγραφεῖ ὡραῖον
 Εἰς τὸ λεπτὸν κλωνίον τοῦ τρυφεροῦ καὶ νέου;
 Καὶ ὅμως ἄνθος ἀλλοτρίων ἀνθέων τῶν καλλίστων
 Ὠραία κόρη! — ἀληθὴς δὲν εἶναι κορωνίς των; . . .
 Πλὴν ἄλλιν ὡραιότερον—ὦ πάντεχνε, τί πλάττεις; . . .
 Δὲν εἶναι τ' ἄνθος μου τ' ἀπλοῦν καὶ τῆς ὡραιότητος; . . .
 Ἰδέ: ὅποια τὸ κοσμεῖ σεμνότης, ἀθωότης,
 Ὅποια χάρις ἀφελῆς καὶ καλλονὴ ἐν πρώτοις!
 Καὶ ποῖαν γλῶσσαν ὀμιλεῖ τὸ ἄνθος λεπτοτάτην!
 Ἰδέ τῶν φύλλων τὴν χροιάν αὐτοῦ τὴν λευκοτάτην!
 Αὐτὴ ἀγνότης δηλοῦ καὶ τὴν ἀβρότητα των,
 Ἀβρότητα ποιητικῆς καρδίας αἰσθημάτων . . .
 Καὶ τὸ βόδιχρον ἔνδον του τὸν Ἐρωτα σημαίνει: . . .
 Εἶναι ἀγάπη τρυφερὰ καὶ μόλις γεννωμένη
 Εἰς τὴν καρδίαν νεαρᾶς παρθένου καὶ κοσμίας
 Κ' ἐλπίδος ἔχει σύμβολον προσέτι οὐρανίας: